

”Elle, melle, deg fortelle..”

En vedtaksanalyse om hvordan fylkesnemnda forstår barns rett til medvirkning
ved vurdering av samvær

Stine Jæger Ygemar
VID vitenskapelige høyskole
Oslo

Masteroppgave
Master i sosialt arbeid

Antall ord: 24574

29.mai 2017

Sammendrag

Denne oppgaven omhandler hvordan fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker (fylkesnemnda) forstår barns medvirkning ved vurdering av samvær. Barns rettigheter i den norske velferdsstaten har blant annet vokst frem gjennom internasjonale menneskerettighetsforpliktelser, og utvikling av lovverket. I Norge er det bred enighet i at barns medvirkning er viktig. Barnevernloven, med tilhørende forskrifter, fastslår at barn har rett til å medvirke i saker som omhandler dem. Barn skal få mulighet til å gi uttrykk for sine synspunkter, og synspunktene skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Dette samsvarer med bestemmelser i FNs barnekonvensjon. Barns rett til å gi uttrykk for sine synspunkter i fylkesnemndssaker ivaretas ofte gjennom oppnevning av talsperson for barnet.

Medvirkningsbegrepet viser seg å kunne forstås på ulike måter. Innholdet i begrepet knyttes ofte til andre begreper som deltakelse, innflytelse og medbestemmelse. Flere fagfolk har laget inndelinger av medvirkning på ulike nivåer, eller systemer, for å skissere medvirkningsprosessen, og grader av oppnådd medvirkning. Innenfor noen modeller vil selve deltakelsesprosessen være målet, mens det i andre modeller er et mål å oppnå høyeste grad av medvirkning. Retten til medvirkning må videre sees i sammenheng med andre styrende prinsipper i barnevernet. Medvirkning inngår som et element i helhetsvurderinger av hva som anses å være til barnets beste. Sentralt i barnevernssaker står også det biologiske prinsipp, som innebærer at det ligger en egenverdi i å bo sammen med, og ha kontakt med biologiske foreldre. Vurderingen av samvær mellom barn og biologiske foreldre, viser kompleksiteten i forståelsen av barns behov av samvær, trygghet i fosterhjem, stabilitet i hverdagen og beskyttelse fra omsorgssviktende situasjoner.

I denne studien er det foretatt en dokumentstudie. Ti fylkesnemndsvedtak er analysert og dataene er videre inndelt i kategorier og temaer, som drøftes med utgangspunkt i oppgavens problemstilling. I analysen av vedtakene kommer det frem ulike forståelser av barns medvirkning. Barns medvirkning er i de fleste vedtakene et element i vurderingen av hva nemnda anser som det beste samværet for barnet. Alle barn i sakene har fått mulighet til å uttale seg gjennom oppnevning av talsperson. Barnas ønsker for samvær kommer i varierende grad frem i vedtakene. I sakene der barnets mening er tydelig, blir synspunktene, og ønskene, i varierende grad vektlagt i vurderingen av samværet. Barnas behov for samvær begrunnes i barnas ønsker, reaksjoner på samvær, foreldrenes samværskompetanse og nemndas forståelse av å måtte beskytte barn fra belastende situasjoner.

Summary

The thesis is based on an analysis of how the Norwegian County Social Welfare Board (the Board) understands children's participations rights in assessing parent and child visits. In Norway, there is widespread support for the importance of children's participation. Children's rights in the Norwegian welfare system are enshrined in national legislation in accordance with international human rights. The Child Welfare Act, and its corresponding regulations, determine that a child has the right to participate, and will be given the opportunity to state their opinion in a case affecting them. Importance will be attached to the opinion according to the child's age and maturity. This complies with the provisions of the United Nations Convention on the Rights of the Child. Children's right to express their opinion to the Board, is often secured by an advocacy service provided by the Board.

The concept of participation appears to be understood in different ways. The term is often linked to other concepts such as involvement, influence and co-determination. Several professionals have made distinctions regarding participation. Different systems are made to outline the degree to which involvement is achieved. Within some models, the participation process will be the goal itself, while in other models the objective is to achieve the highest level of participation. The right to participate must also be seen in conjunction with other guiding principles within the child welfare system. Participation is included as an element of overall assessments of what is considered to be in the best interest of the child. Central to child welfare cases is also the biological principle, which implies that it is important for children to be living with, or if not, at least have contact with them. The assessment of visits between children and biological parents shows the complexity of understanding children's need for visits, and for foster home security, day-to-day stability and protection from harmful conditions.

In this project a document study has been conducted. Ten County Council decisions have been analysed and the data is further divided into categories and themes that are discussed, based on the thesis. The analysis of the decisions reveals different understandings of children's participation. Children's participation in most decisions is an element in the assessment of what the Board believes is in the best interest of the child. All children in the cases have been given the opportunity to express themselves through the advocate provided. The children's wishes for more visits, is given various degrees of importance in the Board's assessment. In cases where the child's views are clear, the views and wishes are varied in

importance of the assessment. The children's need for visits are not only based on the wishes of the children, but also on the children's responses to previous visitations, the parents' ability to complete any visits, and the Board's awareness of need to protect children from stressful situations.

Forord

Det er litt over to år siden jeg bestemte meg for å ta en master i sosialt arbeid ved Diakonhjemmet Høgskole (nå VID vitenskapelige høgskole). Gjennom masterstudiet har jeg utviklet meg både som student og fagperson. I arbeidet med masteroppgaven har jeg fått mulighet til å fordype meg i temaet barns medvirkning. For meg har det særlig vært gøy å få lov til å skrive om et tema som kombinerer barnevern og juss, ettersom jeg har stor interesse for barnevern som både et juridisk og et sosialt fagområde.

Uten støtte fra familie og venner hadde jeg ikke klart å gjennomføre masterstudiet. En stor takk til samboeren som har støttet meg, og motivert meg til å fullføre studiet på normert tid. Takk til mamma som hele veien har gitt tilbakemeldinger på det skriftlige arbeidet. Takk til Linda som hjalp meg med ”språkvask” og kom med viktige innspill i innspurten. Takk til nåværende arbeidsgiver som ventet på meg, slik at jeg fikk skrevet ferdig masteroppgaven før jeg begynte i full jobb. Jeg gleder meg til å bruke det jeg har lært som saksbehandler i barneverntjenesten.

En stor takk til veileder, Mari Dalen Herland, som har inspirert meg, og hjulpet meg gjennom en tung, men spennende og lærerik skriveprosess.

Bærum, 29. Mai 2017

Stine Jæger Ygemar

Innholdsfortegnelse

1 Innledning	7
1.1 Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker	9
1.2 Samværsretten	10
1.3 Problemstilling	11
1.4 Oppgavens videre innhold og oppbygging	13
2 Nasjonal og internasjonal forskning på barns medvirkning i barnevernssaker	14
3 Når barn skal medvirke i barnevernssaker	19
3.1 Hva vil det si å medvirke?	19
3.1.1 Juridiske rammer for barns medvirkning i barnevernssaker.....	20
3.1.2 Innholdet i medvirkningsbegrepet.....	22
3.1.3 Medvirkning på ulike nivåer.....	24
3.2 Barneperspektivet og barnets perspektiv	27
3.3 Utdringer når barnet er medvirkende aktør	28
4 Føringer for avgjørelser i barnevernet	30
4.1 Hensynet til barnets beste	30
4.2 Det biologiske prinsipp	31
5 De komplekse vurderingene av samvær	33
5.1 Verdien av samvær – et gode eller et onde?	34
6 Den kvalitative forskningsprosessen	36
6.1 Valg av dokumentanalyse som metodisk tilnærming	37
6.2 Datainnsamling	38
6.2.1 Utvalg.....	38
6.2.2 Vedtakene som brukes i oppgaven.....	40
6.3 Dataanalyse	41
6.4 Kvalitet i kvalitativ forskning	42
6.4.1 Etske vurderinger.....	42
6.4.2 Forskerrollen.....	44
6.4.3 Reliabilitet.....	45
6.4.4 Validitet og overførbarhet.....	45
7 Fylkesnemndas forståelser av medvirkning	47
7.1 Vedtakene	47
7.2 Medvirkning som vurderingsgrunnlag	48
7.2.1 Barns medvirkning som rettslig grunnlag.....	48
7.2.2 Ivaretagelse av barnas rett til medvirkning gjennom oppnevning av talsperson.....	51
7.3 På hvilken måte påvirker barnas ønsker samværsomfanget som fastsettes?	54
7.3.1 Barnas medvirkning i spørsmål om tilsyn og regulering av telefonkontakt.....	57
7.4 Fylkesnemndas vurderinger av ønsker og behov	60
7.4.1 Et ønske om samvær.....	60
7.4.2 Reaksjoner på samvær.....	62
7.4.3 Generelle og individuelle behov for samvær.....	63
7.5 Begrunnelser for hvorfor barna ikke får ønskene sine oppfylt	67
8 Avslutning	71
Litteraturliste	74

Vedlegg	80
Vedlegg 1: Vedtaksliste	80
Vedlegg 2: Sammendrag av vedtakenes saksinnhold.....	81

1 Innledning

I Norge er det bred oppslutning om at barns medvirkning er viktig. Sammen med generelle samfunnsutviklingstrekk har en økt politisk, og rettslig, interesse for barns rettigheter endret synet på barn som selvstendige aktører. Utviklingen belyser barn som aktive samfunnsdeltakere og individer med selvstendige krav (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 49; Sommer, 2012; Ulvik, 2009, s. 1149). Barns rettigheter i den norske velferdsstaten har blant annet vokst frem gjennom internasjonale forpliktelser og utvikling av lovverk.

FN har hatt stor innflytelse på Norges internasjonale menneskerettighetsforpliktelser. Allerede i 1953 forpliktet Norge seg til å følge Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). I 2005 ble EMK inkorporert i norsk lov gjennom menneskerettsloven av 21.mai 1999. Menneskerettsloven har som formål å styrke menneskerettighetene i norsk rett (jf. § 2), og inneholder blant annet bestemmelser om hvilke konvensjoner som skal gjelde som norsk lov (jf. § 3). I 1991 forpliktet Norge seg til å følge den internasjonale konvensjonen om barns rettigheter (barnekonvensjonen) som tydeliggjør barnets rettsstilling, og nedfeller egne rettigheter for barn. Like etter, i 1992, fikk også Norge ny barnevernlov, Lov om barneverntjenester av 17.juli 1992. Barnevernloven (bvl.) har som formål å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid. Barnevernloven skal også bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår (jf. bvl. § 1-1). Barnevernloven gjelder alle barn som oppholder seg i Norge. Det er presisert i lovens bestemmelser at barnevernloven også gjelder for barn som er flyktninger, samt for barn hvor vanlig bosted ikke lar seg fastsette, for eksempel ”romfolk” eller andre tilreisende (jf. bvl. § 1-2). I 2003 ble barnekonvensjonen en del av norsk lov gjennom menneskerettsloven, og er senere inkorporert i barnevernloven. Det fremgår av menneskerettsloven (§ 3 jf. § 2 punkt 4) at bestemmelsene i barnekonvensjonen ved motstrid går foran bestemmelsene i norsk lov (Bie, 2014, s. 68).

I henhold til stortingsmeldingen om barne- og ungdomsvernet har barnekonvensjonen hatt følgende betydning for barns rettigheter i Norge:

”FNs barnekonvensjon har på ein avgjerande måte sett behova for rettane til barn og unge på dagsorden. (...) Av dette følgjer ein aksept for at barn er kompetente og har ein sjølvstendig rett til deltaking og medverknad på ulike arenaer. Barn og ungdom bør få påverke og sjølve delta i prosessar som gjeld dei sjølve. Dette inneber til dømes den

sjølvstendige retten barnet har til å medverke og påverke i ei barnevernsak.” (St. meld. nr. 40 (2001-2002), s. 97).

Stortingsmeldingen viser at myndighetene anser barn og ungdoms rett til deltakelse og medvirkning i en barnevernssak som betydningsfull. Også nyere offentlige dokumenter gir signaler om styrking av barns muligheter for og rett til medvirkning. I forslag om ny barnevernslov skriver utvalget at barnets rett til å medvirke er en grunnleggende rettighet for barn (NOU 2016:16, s. 15). Utvalget gjør blant annet rede for at barnets rett til medvirkning bør styrkes ytterligere gjennom krav til å dokumentere barns medvirkning, og ved at barna gis anledning til å uttale seg direkte til barneverntjenesten eller fylkesnemnda (NOU 2016:16, s. 57).

Til tross for at barns medvirkning lenge har vært et politisk satsningsområde, viser både forskning og tilsyn med barnevernet at det er utfordringer knyttet til medvirkning og å synliggjøre barnet i møte med barnevernet (Statens helsetilsyn, 2012; Vis & Thomas, 2009). I forbindelse med endringer i barnevernloven for å styrke barns rett til medvirkning, ble det blant annet vist til at:

”Bestemmelsen i barnevernloven og barnekonvensjonen om barns rett til å bli hørt og til deltakelse i egen saksbehandling blir ikke alltid tilstrekkelig ivare tatt av barnevernet. Tilsynet har vist flere eksempler på at barnevernet ikke har hatt egne samtaler med barnet. Ofte mangler det også dokumentasjon på hvorfor barnevernet ikke har snakket med [barnet] eller hva barnet har sagt i samtaler som er gjennomført.” (Prop. 106 L, 2012-2013, s. 54).

Utfordringer ved barns medvirkning i barnevernet handler blant annet om feltets kompleksitet (Strandbu, 2011, s. 73). Samtidig som barnevernets hovedoppgave er å beskytte barn, skal barnevernet også sørge for at barnet er aktiv deltaker i beslutningsprosesser, noe som i enkelte saker kan oppleves som motstridene (Opdal, 2002; Strandbu, 2011). Det kan være vanskelige vurderinger når barns ønsker ikke samsvarer med det som anses å være til barnets beste (Thomas & O’Kane, 1998). Forskning har blant annet vist at hindringer for barns medvirkning kan handle om frykt for å påføre barn belastninger (Vis, Holtan & Thomas, 2012). De komplekse vurderingene i barnevernssaker gjelder også i spørsmål om samvær (Haugli & Havik, 2010).

For å kunne utvikle, og skape gode praksiser i et komplekst fagfelt som barnevern, er det viktig å undersøke hvordan praksisfeltet vurderer, forstår og ivaretar barns rett til å medvirke.

Da tidligere forskning har hatt fokus på barns medvirkning i den kommunale barneverntjenesten gjennom saksbehandling, har dette masterprosjektet undersøkt barns medvirkning i fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker (fylkesnemnda) ved vurdering av samvær mellom barn og foreldre etter omsorgsovertakelse. Fylkesnemnda er et statlig, uavhengig, domstolsliknende forvaltningsorgan, som har avgjørelsesmyndighet i saker om omsorgsovertakelse og andre tvangsvedtak i barnevernet etter bvl. §§ 4-12, 4-6 og 4-24 (Barne- og likestillingsdepartementet, u.d). For å få en større innsikt i oppgavens kontekst skal det nå gjøres nærmere rede for fylkesnemnda som forvaltningsorgan (delkapittel 1.1) og samværsretten mellom barn og foreldre etter barnevernloven (delkapittel 1.2). Deretter presenteres problemstillingen i delkapittel 1.3.

1.1 Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker

I Norge ble det, samtidig som utvikling av ny barnevernlov, vedtatt at det skulle være en Fylkesnemnd som behandler tvangssaker etter barnevernloven. Fylkesnemndsordningen skulle forsøke å imøtegå noe av kritikken som ble rettet mot de tidligere barnevernsnemndene og styrke rettssikkerheten for både foreldre og barn (Oterholm, 1998, s. 34 og 56). Det finnes 12 fylkesnemnder i Norge i dag (Barne- og likestillingsdepartementet, u.d), hvorav noen nemnder dekker flere fylker (jf. bvl § 7-1 første ledd andre setning). Saker for fylkesnemnda forutsetter at kommunen fremmer forslag om tiltak. Fylkesnemndene ledes administrativt av Sentralenheten for fylkesnemndene, som igjen er underlagt Barne- og likestillingsdepartementet (Barne- og likestillingsdepartementet, u.d).

Forhandlingen i fylkesnemnda foregår som i en rettssak i vanlig domstol (Falck & Havik, 2000, s. 23). Offentlig og privat part er representert ved en prosessfullmektig (advokat) som legger frem og prosederer saken for nemnda. Nemnda skal ta stilling til det som muntlig legges frem, og som fremlegges som bevis (Falck & Havik, 2000, s. 23). Etter forhandlingsmøtet trekker nemndas medlemmer seg tilbake, og kommer frem til en avgjørelse. Snarest mulig, og senest innen to uker, skal et begrunnet vedtak foreligge (jf. bvl. § 7-19 første ledd). Vedtaket skal gi en fremstilling av sakens bakgrunn, gjengi partenes anførelser og påstander, og redegjøre for det saksforholdet og den rettsanvendelsen vedtaket bygger på. Vedtaket skal videre kunne ut i en konklusjon. (Tjomsland, 2003, s. 144). Dersom fylkesnemnda vedtar at kommunen overtar omsorgen for barnet, skal nemnda ta stilling til

samvær (Tjomsland, 2003, s. 133-135). Det skal nå ses nærmere på hva samværsretten innebærer.

1.2 Samværsretten

Samværsretten reguleres i norsk lov etter bvl. § 4-19. I bestemmelsens første ledd heter det at ”Barn og foreldre har, hvis ikke annet er bestemt, rett til samvær med hverandre”. Barn og foreldre har etter denne bestemmelsen i utgangspunktet rett til samvær med hverandre. Det skal svært mye til for å nekte samvær mellom barn og foreldre (Haugli & Havik, 2010, s. 126), selv om fylkesnemnda etter bvl. § 4-19 annet ledd kan bestemme at det av hensyn til barnet ikke skal være samvær. Dette kommer tydelig frem av rettspraksis (se blant annet dom inntatt i Rt. 2014-976). Et sterkt begrenset samvær anses å være samvær som blir gjennomført én til to ganger i året eller sjeldnere (Haugli & Havik, 2010, s. 126).

Retten til samvær må anvendes i samsvar med barnekonvensjonen som Norge har forpliktet seg til å følge. Barnekonvensjonens artikkel 9 nr. 3 sier at:

”Partene skal respektere den rett et barn som er adskilt fra en eller begge foreldre har til å opprettholde personlig forbindelse og direkte kontakt med begge foreldrene regelmessig, med mindre dette er i strid med barnets beste”.

Etter barnekonvensjonen innebærer samvær at det blant annet er *direkte kontakt*, noe som kan tyde på at samværsretten i utgangspunktet omfatter fysiske møter mellom barn og foreldre (Bergum, 2004, s. 100). Som resultat av den teknologiske utviklingen har det oppstått en diskusjon om kontakt via sosiale medier kan forstås som samvær (Aamodt & Mossige, 2014). I flere av vedtakene som analyseres i denne oppgaven har barneverntjenesten fremmet forslag om å begrense kontakt mellom barn og foreldre via telefon eller sosiale medier. Dette kan tyde på en utvidet forståelse av samværsbegrepet. Videre skal samværsretten vurderes i henhold til hva som er *barnets beste*, samt en vurdering av kontaktens regelmessighet. Hva som ligger i begrepet *regelmessig kontakt* er ikke utdypet i konvensjonen. Kapittel 4 i denne oppgaven ser nærmere på hva som ligger i hensynet til barnets beste, samt andre sentrale føringer for vurderinger i barnevernet.

Samværsomfanget som bestemmes av fylkesnemnda fungerer som et minimumssamvær. Dette kommer av at det er samværsretten, altså det foreldrene har *rett* på, som avgjøres av nemnda. Barneverntjenesten kan likevel velge å praktisere samværet mer fleksibelt, og i større

omfang (Haugli & Havik, 2010, s. 20-22), dersom de vurderer at det er til barnets beste (jf. bvl. § 4-1), og det ikke er i strid med forutsetningene som er lagt til grunn i fylkesnemndas vedtak (Ot. Prp. Nr. 44 (1991-1992), s. 112-113).

Retten til samvær bygger på verdien om at samvær er viktig for barn. Dette kan blant annet knyttes til EMKs artikkel 8 nr. 1 som omfatter retten til respekt for privatliv og familieliv. Bestemmelsen sier at ”Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse”. Den europeiske menneskerettsdomstolen uttaler at samværsretten utgjør en vesentlig del av et familieliv, også der hvor barn er under offentlig omsorg (Haugli & Havik, 2010, s. 28). Retten til familieliv kan knyttes til det biologiske prinsipp som lenge har stått sentralt i barnevernet. En nærmere drøftelse av det biologiske prinsipp vil komme i delkapittel 4.2.

1.3 Problemstilling

Fylkesnemndas vedtak om omsorgsovertakelse og samvær må være i overensstemmelse med barnevernloven (Falck & Havik, 2000, s. 23). Dette gjelder også barns rett til medvirkning, som er hovedtema for denne oppgaven. Innholdet i medvirkningsbegrepet viser seg å ikke være helt klart. Det har derfor vært interessant å se på hvordan begrepet forstås i fylkesnemnda, og i hvilken grad barna har medvirket i de enkelte sakene. Ettersom fylkesnemndas avgjørelser legger grunnlag for praksis og oppfølging av familiene i barneverntjenestene, mener jeg at det er viktig å rette et blikk mot hvordan nemnda begrunner avgjørelsene de har kommet frem til. Problemstillingen som oppgaven bygger på er som følger:

”Hvilke forståelser av barns medvirkning kommer til uttrykk i fylkesnemndas vurderinger av samvær?”

I tilknytning til problemstillingen er det formulert to delproblemstillinger:

- I hvilken grad har barna i vedtakene fått uttalt seg om samvær, og i hvilken grad vektlegges barnas ønsker når samværsomfanget skal fastsettes?
- Hvilke faktorer hindrer fylkesnemnda i å la barn medvirke ved fastsetting av samvær?

I problemstillingen er medvirkning benyttet som begrep da det er medvirkning som brukes i barnevernloven med tilhørende forskrifter. Jeg vil likevel bruke beslektede begreper som *deltakelse* og *innflytelse* gjennom oppgaven. Oppgaven omhandler medvirkning i barnevernssaker og forstås innenfor en juridisk kontekst. Det avgrenses dermed mot deltakelse i mer hverdagslige beslutningsprosesser. Oppgaven har hovedfokus på rettighetsbaserte forståelser av barns medvirkning, og i mindre grad sosiokulturelle forståelser av begrepet. Et sosiokulturelt deltakelsesbegrep dreier seg om hvordan barn deltar, og hvilke muligheter ulike barn har til å delta i de sammenhenger de lever sine liv (Gulbrandsen, Seim & Østensjø, 2014, s. 37-38). Et rettighetsbasert deltakelsesbegrep dreier seg om i hvilken grad barnet medvirker (Ulvik, 2009). Problemstillingen spør etter fylkesnemndas forståelser av medvirkning. Det innebærer å se på hvordan begrepet medvirkning forstås, samt hvordan nemnda forstår barns medvirkning som rettighet og hensyn i barnevernssaker. Oppgaven skildrer individuell medvirkning, som innebærer barns mulighet for medvirkning i egen sak (Seim & Slettebø, 2007b, s. 35). I kapittel 3 redegjøres det for forståelsen av medvirkning som rettighet og begrep. Med den første delproblemstillingen søker jeg å belyse hvordan fylkesnemnda forstår barns medvirkning som en rett til å uttale seg, samt hvordan barns meninger vektlegges. Den andre delproblemstillingen viser til hvordan fylkesnemnda begrunner sine vurderinger i de sakene der medvirkning i liten grad er fremtredende. I tillegg belyser den hvilke hindringer fylkesnemnda møter gjennom barns medvirkning ved vurderinger og fastsetting av samvær.

Oppgaven tar utgangspunkt i barns medvirkning i barnevernssaker, og ikke foreldres eller andre parters medvirkning. Barns medvirkning gjelder generelt alle barn i alderen 0 – 18 år. I denne sammenheng vil barns medvirkning gjelde vedtak som omhandler barn i alderen 7 – 14, da dette anses som mest hensiktsmessig for denne oppgaven. For nærmere begrunnelse for avgrensningen se delkapittel 6.2.1 om redegjørelse for utvalg av saker.

Denne oppgaven fremstiller samvær slik det er beskrevet i barnevernloven. Samvær i en barnevernfaglig kontekst brukes oftest som en betegnelse på planlagte møter eller kontakt mellom barn og foreldre når foreldrene er fratatt omsorgen. Det er i utgangspunktet fysisk kontakt som reguleres av samværsretten (Bergum, 2004, s. 100), men den kan også omfatte kontakt på telefon og sosiale medier (Aamodt & Mossige, 2014). Oppgaven begrenser seg videre til å se på samvær mellom barn og foreldre, og vil ikke diskutere spørsmålet om samvær med besteforeldre, søsken eller andre.

Bakgrunnen for omsorgsovertakelsene er heller ikke tema for diskusjon i denne oppgaven. Det er likevel laget et sakssammendrag med bakgrunnsinformasjon, for å få bedre forståelse for vedtakenes saksgrunnlag (se vedlegg 2). Det legges til grunn at det som er skrevet i vedtakene gir et riktig bilde av saksforholdene. Det spekuleres ikke i om det nemnda skriver er riktig eller galt når det gjelder saksinnholdet. Denne oppgaven tar heller ikke for seg metoder for samtaler med barn, eller relasjonsbygging mellom barn og talsperson, saksbehandler eller andre barnet snakker med i barnevernssakene.

1.4 Oppgavens videre innhold og oppbygging

Denne masteroppgaven har videre 6 kapitler, fra kapittel 2-7. Først presenteres sentral forskning på feltet som har fokus på barns medvirkning i barnevernssaker. Kapittel 3-5 redegjør for teoretiske perspektiver som er anvendt i masteroppgaven. Kapittel 3 tar for seg ulike forståelser og rammer for barns medvirkning i barnevernet. Kapittel 4 redegjør for andre grunnleggende prinsipper som er sentrale i barnevernssaker, henholdsvis hensynet til barnets beste og det biologiske prinsipp. Kapittel 5 gjennomgår ulike faktorer som har betydning for komplekse vurdering av samvær mellom barn og foreldre. Kapittel 6 er et metodekapittel der det presenteres hvilke metodiske grep som er tatt ved gjennomføring av denne masteroppgaven. I kapittel 7 drøftes studiens empiri knyttet opp mot oppgavens problemstilling og teoretiske perspektiver. Kapittelet er delt i fem delkapitler, hvor det første gir en kort redegjørelse av vedtakene. De fire neste delkapitlene tar for seg et sentralt tema i forståelsen av barns medvirkning i fylkesnemndas vurdering av samvær. Delkapitlene har igjen underkapitler. Oppgaven avsluttes med kapittel 8 som oppsummerer hovedfunn, samt utforsker hvordan oppgaven kan bidra til å øke forståelsen av medvirkning og samvær, i et barnevern i stadig utvikling.

2 Nasjonal og internasjonal forskning på barns medvirkning i barnevernssaker

I dette kapittelet redegjøres det for sentral forskning på barns medvirkning i barnevernet i Norge de seneste årene, samt kort om tilsvarende internasjonal forskning. Forskningen omhandler i stor grad spørsmålet om barn har blitt snakket med i barnevernssaker, og eventuelle hindringer for medvirkning. Det er i tillegg gjennomført noe forskning på hvilken innflytelse barn har på beslutninger i barnevernet og i fylkesnemnda.

Seim og Slettebø (2007a, s. 15) viser til forskning fra slutten av 1990-tallet og starten av 2000-tallet som konkluderer med at det er lite brukermedvirkning i barnevernet. Den tidligere forskningen sier blant annet at barna ofte oppfattes som bifigurer, og at barns egne fortellinger mangler. Flere studier forteller at barn i liten grad får uttale seg om sin egen situasjon, og om deres ønsker og interesser (Seim, 2007, s. 77).

På starten av 2000-tallet gjennomførte Seim, Slettebø og Koht et prosjekt om brukermedvirkning og profesjonell praksis i barnevernet. Formålet med prosjektet var å undersøke muligheter og betingelser for medvirkning i barnevernet. Det ble gjennomført forsøk med både individuell og kollektiv medvirkning ved tre barnevernsenter (Seim & Slettebø, 2007b). Forsøk med individuell medvirkning med ungdommer gikk blant annet ut på å involvere ungdommene ved å invitere dem til å diskutere bekymringsmeldingen og hvordan undersøkelsen skulle legges opp. I tillegg ble det lagt opp til nettverksmøter hvor ungdommene fikk velge deltakere. Det ble også gjennomført forsøk i forbindelse med utarbeiding av tiltaksplaner, og gjennomført separate intervjuer med ungdommer før og etter forsøkene (Seim, 2007, s. 69-70). Etter prosjektet ble det blant annet funnet at ungdommene hadde mange og nyanserte synspunkter. Ungdommene var generelt fornøyd med hjelpen de fikk, de hadde god kontakt med saksbehandlere og de hadde blitt hørt og trodd på (Seim, 2007, s. 71-72). Noen ungdommer fortalte at de følte seg maktesløse til tider, og at de opplevde at de hverken ble hørt eller sett på som selvstendige individer (Seim, 2007, s. 72). Dette var tilbakemeldinger fra ungdommer som ble intervjuet i forkant av forsøkene (Seim, 2007, s. 74-76). Ungdommene som deltok på forsøkene følte i større grad at de fikk medvirke og medbestemme, for eksempel fordi de hadde utarbeidet egne mål for videre arbeid og oppfølging (Seim, 2007, s. 79-82).

Vis og Thomas skrev i 2009 en artikkel basert på deres undersøkelse av 43 norske barnevernssaker. Undersøkelsen viste at det å snakke med barn ikke nødvendigvis gir barn "reell deltakelse" i beslutningsprosesser. Reell deltakelse innebærer at barnet deltar i beslutningsprosessen gjennom å få informasjon, anledning til å uttrykke sin mening og at deres mening skal ha innflytelse på beslutningen. Reell deltakelse forekom i 20 (46.5%) av sakene (Vis & Thomas, 2009). Etter undersøkelsen gjensto fortsatt et spørsmål om hvorfor noen barn fikk muligheten til å medvirke mens andre ikke. Vis, Holtan og Thomas (2012) undersøkte derfor videre hvilke hindringer for barns medvirning norske sosialarbeidere mente de sto overfor i deres arbeid i barnevernet. 53 saksbehandlere og 33 studenter deltok i en spørreundersøkelse hvor de svarte på 20 spørsmål om barns medvirkning. I undersøkelsen fant de tre hovedgrunner til at barn ikke fikk medvirke. Den første handlet om kommunikasjon og relasjon. Her kom det blant annet frem at det var vanskelig å vite om barna snakket sant, og at relasjonen mellom barnet og saksbehandler hadde mye å si. For eksempel kom det frem at det kan være lettere for barn å si det de mener hvis de kjenner sosialarbeideren godt. Den andre hovedgrunnen ble kalt "Participation Advocacy" og omhandler holdninger til barns medvirkning og sosialarbeiderens forståelse av barns medvirkning som nødvendig. Dette uavhengig av om barnas meninger påvirker resultatet eller ikke. Den siste hovedgrunnen handlet om å beskytte barna. Herunder lå en tanke om å skåne barna fra potensielle belastninger medvirkningen kunne føre til.

I 2012 ga Helsetilsynet ut en rapport basert på funn fra et landsomfattende tilsyn med det kommunale barnevernet foretatt i 2011 (Statens helsetilsyn, 2012). Tilsynet omhandlet gjennomføring av undersøkelser og evaluering av hjelpetiltak, og ble gjennomført av fylkesmenn i 44 kommuner. Tilsynet avdekket blant annet at barnevernet manglet rutiner for samtaler med barn, og at det etter mange undersøkelser ikke var dokumentert at barnet hadde blitt snakket med (Statens helsetilsyn, 2012, s. 17-18). Det samme gjaldt ved evaluering av hjelpetiltak. Flere tilsynsrapporter viste avvik om at det ikke var referert hva barnet mente om egen situasjon, eller hva barnet mente om iverksatte tiltak. I noen saker var det gjennomført samtaler med barnet, men det manglet referater fra hva samtalen handlet om (Statens helsetilsyn, 2012, s. 21).

Tidligere masterprosjekter har vist noe av de samme tendensene til at barn i liten grad er synlige i barnevernssaker. For eksempel gjennomgikk Skauge (2010) 50 saksmapper fra 2000

og 50 saksmapper fra 2009. Undersøkelsen viste at det i 2009 var 70% av saksmappene som ikke inneholdt spor av at saksbehandler hadde snakket med barnet. Dette var en økning fra 41,3% i 2000. Det var altså i mindre grad dokumentert barns deltakelse i saksmappene fra 2009 enn i mappene 2000, til tross for økt fokus på barns medvirkning i barnevernet.

Resultater fra forskningsprosjektet ”snakk med oss” viser at saksbehandlere i barnevernet ikke snakker med eller involverer barna (Gulbrandsen, Seim & Ulvik, 2012). ”Snakk med oss - Profesjonsutøvelse og barns deltakelse” var et seksårig forskningsprosjekt med fokus på barns deltakelse i hverdagsliv og i profesjonell praksis knyttet til barnevern, skole og habilitering. Prosjektet hadde en bred forståelse av deltakelse, og inkluderte både deltakelse som rettighet og sosial deltakelse (Gulbrandsen, Seim, et al., 2014, s. 37-38). Et av delprosjektene omhandlet deltakelse i barnevernet, og inneholdt blant annet intervjuer med saksbehandlere i barneverntjenesten, samt at forskerne deltok i barnesamtaler. Det ble også gjennomført dialogmøter med barn og unge som hadde kontakt med barnevernet (Gulbrandsen, Østensjø & Seim, 2014, s. 26-27). Resultatene viste blant annet at saksbehandlere ikke alltid snakker med barn, at saksbehandlere mangler kompetanse til å føre samtaler med barn og at saksbehandlere mener de får lite ut av samtaler med barn (Gulbrandsen et al., 2012).

Undersøkelsen ”Barneverntjenestens arbeid med barnevernundersøkelser i Midt-Norge” som ble gjennomført i 2013-2014, viser større variasjon mellom barneverntjenestene med hensyn til hvordan barna blir trukket inn i sakene (Lurie, Kvaran, Tjeflaat & Sørli, 2015). I studien ble det gjennomgått hvordan 18 barneverntjenester i Midt-Norge planlegger, organiserer og gjennomfører barnevernundersøkelser. Resultatet er basert på intervjuer med barnevernledere, medarbeidere i barneverntjenestene og rådgivere fra tre fylkesmannskontorer i regionen. De fleste informantene mente at informasjon fra barnet var viktig, og at deres mening skulle vektlegges (Lurie et al., 2015, s. 19). De fant i undersøkelsen at flere barneverntjenester manglet rutiner knyttet til barns medvirkning, eller metoder for samtaler med barn (Lurie et al., 2015, s. 2). Noen informanter påpekte at det kunne være vanskelig å vurdere barnets troverdighet, og at det kunne være vanskelig å konfrontere foreldrene med barnets historie. Særlig dersom den avviker fra foreldrenes (Lurie et al., 2015, s. 19). I prosjektet ble det drøftet hvordan barns rolle kan oppfattes som ”skinn-medvirkning” ved at de både anses som aktører, og som den som gir legitimitet til en allerede vedtatt saksforståelse definert av voksne (Lurie et al., 2015, s. 34).

Gallagher, Smith, Hardy og Wilkinson (2012) har gjennomgått forskning på barn og foreldres medvirkning i barnevernet i Storbritannia, og viser i tillegg til forskning fra Norge og Australia. Gjennomgangen viser at barns deltakelse i avgjørelser anses som viktig, men at det likevel er flere barn som rapporterer at de er lite involvert. Det kan blant annet være et resultat av at sosialarbeidere og barn har ulik forståelse av hva medvirkning og deltakelse innebærer (Gallagher et al., 2012, s. 75). Gallagher et. al (2012, s. 76-78) viser videre til at en god relasjon mellom barn og sosialarbeidere er viktig for at barn skal kunne medvirke. De fant at åpen kommunikasjon og informasjon er sentrale faktorer ved inkludering av barn i avgjørelsesprosesser. Andre faktorer som bidrar til medvirkning er muligheten for å uttrykke seg direkte til beslutningstaker, deltakelse på møter, flere valgmuligheter og god støtte til å gi uttrykk for egne synspunkter (Gallagher et al., 2012, s. 78-80).

Vis og Fossum (2013) har undersøkt barns medvirkning ved omsorgsovertakelser og samværsaker i Fylkesnemnda. Undersøkelsen retter seg mer direkte mot samme arena som i denne oppgaven. De ønsket å undersøke hvor ofte barnets synspunkter ble vurdert, hvilket samværsomfang barna ønsket, hvor ofte fastsettingen av samværet samsvarte med barnas ønsker, og hvilke faktorer som gjorde seg gjeldende når barnets ønsker ble vektlagt. sammenlignet blant annet barns syn på samvær med det fylkesnemnda fastsatte av samvær. I undersøkelsen kom det frem at barna i de fleste sakene hadde uttalt seg gjennom talsperson. Forskningen viste at barnas syn på samvær ble funnet i to tredeler av talspersonens rapportering. I de sakene der barnets meninger kom frem, ble det fastsatt et større samværsomfang enn i de sakene der barnets mening ikke kom tydelig frem (Vis & Fossum, 2013, s. 2104). Vis og Fossum (2013, s. 2108) konkluderer med at samværet virket å bli fastsatt etter individuelle vurderinger etter hva barnet ønsket, og at barnas meninger i varierende grad ble vektlagt. En bekymring etter undersøkelsen var at flere barn fikk økt samværsomfanget med en forelder de ønsket mindre samvær med.

Forskningen som er presentert ovenfor retter seg i stor grad mot barns medvirkning i den kommunale barneverntjenesten, eller lignende instanser, og viser i hvor varierende at barn blitt snakket med ,og lyttet til, i barnevernssaker. Forskningen viser at det i flere år har vært lite dokumentasjon på om barn blir hørt eller snakket med i barnevernssaker. Noen av studiene har hatt fokus på om barn har blitt snakket med, mens andre har sett på om barnets meninger har påvirket beslutningene som er tatt. Noen grunner til manglende medvirkning fra

barn har vist seg å være manglende kommunikasjonsferdigheter, holdning til at barns deltakelse ikke alltid er nødvendig eller tanker om at barn trenger å bli beskyttet og skånet for vanskelige samtaler. Det skal nå ses nærmere på hvordan og hvorfor barn skal eller kan medvirke i barnevernssaker.

3 Når barn skal medvirke i barnevernssaker

I denne delen av oppgaven ligger hovedtyngden av teoretiske perspektiver på oppgavens hovedtema – barns medvirkning. I første del av kapittelet skal det redegjøres for hvordan barns rett til medvirkning i barnevernssaker er uttrykt i norsk lovgivning og internasjonale konvensjoner, samt hvordan barnet har rett til å gi uttrykk for sin mening gjennom oppnevning av talsperson. I neste del av kapittelet presenteres ulike måter å forstå innholdet i medvirkningsbegrepet, og hvordan forståelsen av medvirkning ofte knyttes til andre begreper som deltakelse, innflytelse, medbestemmelse og barn som aktør. I tillegg gjøres det rede for et skille mellom barneperspektiv og barnets perspektiv. Deretter presenteres ulike forfatteres fremstillinger av medvirkningsprosessen, samt ulike nivåer og graderinger av medvirkning. Til slutt legges det frem ulike syn på barn som medvirkende aktører, med både muligheter og utfordringer. Her vises blant annet at mening og meningsdannelse kan stå sentralt i forståelsen av barns mulighet til å medvirke, og omfatter medvirkning i et mer sosiokulturelt perspektiv.

3.1 Hva vil det si å medvirke?

Medvirkning er et begrep som benyttes på flere arenaer. Vis og Fossum (2013, s. 2101) viser til at barns medvirkning både anses som en grunnleggende verdi i seg selv, og som en viktig faktor for å ta gode avgjørelser for barn. Begrepet medvirkning er som andre begreper ofte gjenstand for drøfting og det gis ulike definisjoner av det. Hvordan medvirkning defineres, vil kunne ha betydning for hvordan praksis begrunnes og utformes (Ulvik, 2009, s. 1148). Norges Handikapforbund skrev i 2000 at:

”brukermedvirkning er en arbeidsform der enkeltpersoner eller representative organisasjoner som er eller blir påvirket av en tjeneste/et tiltak skal ha innflytelse på beslutningsgrunnlaget for tjeneste-/tiltaksutforming” (Norges Handikapforbund, 2000, s.2 i Slettebø, 2008, s. 53).

Definisjonen til Norges Handikapforbund har et hovedfokus på at brukere av tjenesten skal kunne påvirke tjenestene enten som enkeltperson eller som representanter for organisasjoner. Definisjoner av medvirkning i andre praksisfelt vil ikke nødvendigvis være overførbare til barnevernet, da konteksten ikke er den samme, men definisjonen inneholder likevel likhetstrekk med definisjoner for medvirkning i barnevernet.

3.1.1 Juridiske rammer for barns medvirkning i barnevernssaker

Juridiske retningslinjer for barnevernets arbeid består i hovedsak av barnevernloven med tilhørende forskrifter. I tillegg har Norge forpliktet seg til å følge barnekonvensjonen og menneskerettighetskonvensjonen som også gir uttrykk for at barn har rett til å medvirke i saker som omhandler dem. I barnevernloven med forskrifter kommer barns rett til medvirkning til uttrykk i flere bestemmelser.

Bvl. § 4-1 som i 2013 ble endret på bakgrunn av forslag om å styrke barns rett til medvirkning sier for eksempel at ”Barnet skal gis mulighet til medvirkning og det skal tilrettelegges for samtaler med barnet” (jf. endringslov til barnevernloven jf. Prop. 106 L (2012-2013) kapittel 18). Denne bestemmelsen gir barnevernet og fylkesnemnda en plikt til å tilrettelegge for at barnet får mulighet til å medvirke og at barnet blir snakket med før det treffes avgjørelser om tiltak etter barnevernlovens bestemmelser. Mer utfyllende i bvl § 6-3 heter det at:

”Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, skal informeres og gis anledning til å uttale seg før det tas avgjørelse i sak som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.”

Bestemmelsen gir barn en rett til å si sin mening før avgjørelser som berører dem.

Bestemmelsen gjelder alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, men gir en særskilt rett til barn som er fylt 7 år. Grensen for uttalerett i barnevernssaker ble senket fra 12 til 7 år samtidig som FNs barnekonvensjon ble gjort til norsk lov i 2003 (Lindboe, 2011, s. 97).

1. juni 2014 trådte forskrift om medvirkning og tillitsperson i kraft (medvirkningsforskriften). Forskriftens formål er i henhold til § 1 å ”(...) styrke barn og unges medvirkning og innflytelse i barnevernet”. I forskriften defineres barns medvirkning som ”at barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og gis mulighet til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter” (§3). Videre heter det at ”Barnet skal bli lyttet til og barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet”. Etter definisjonen i forskriften er det altså ikke nok at barnet blir hørt og får uttalt seg fritt for å sikre medvirkning. Barnets synspunkter skal også tillegges vekt. Retten til medvirkning gjelder i alle forhold som omhandler barnet og under hele sakens forløp (jf. medvirkningsforskriften § 5).

Barns rett til å bli hørt er også nedfelt i Grunnloven. Grunnlovens § 104, første ledd andre setning sier at ”De [barn] har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling”. At barns medvirkning er nedfelt i Grunnloven, viser at det anses som en grunnleggende rettighet i Norge at barn får medvirke.

I tillegg til å følge norsk lov er Norge forpliktet til ulike internasjonale avtaler og konvensjoner. Barnekonvensjonens artikkel 12 gir barnet rett til å gi uttrykk for sin mening i alle forhold som vedrører barnet og lyder slik:

1. Partene skal garantere et barn som er i stand til å gjøre danne seg egne synspunkter, retten til fritt å gi uttrykk for disse synspunkter i alle forhold som vedrører barnet, og tillegge barnets synspunkter behørig vekt i samsvar med dets alder og modenhet.
2. For dette formål skal barnet særlig gis anledning til å bli hørt i enhver rettslig og administrativ saksbehandling som angår barnet, enten direkte eller gjennom en representant eller et egnet organ, på en måte som er i samsvar med saksbehandlingsreglene i nasjonal rett.”

I barnekonvensjonen er det ingen aldersgrense for når barn har rett til å medvirke, men det vises til at barn som kan ”danne seg egne synspunkter” skal garanteres å få gi uttrykk for sine synspunkter. Denne retten gjelder generelt på alle områder. I likhet med barnevernloven påpekes det i barnekonvensjonen at barnets synspunkter skal tillegges vekt ”i samsvar med dets alder og modenhet”.

I henhold til barnekonvensjonens artikkel 12 nr. 2 kan barnet bli hørt” (...) direkte eller gjennom en representant eller egnet organ (...)”. En måte for barnet å uttale seg på er altså gjennom en representant for barnet. I Fylkesnemnda gis barnet denne muligheten gjennom at det kan oppnevnes en *talsperson* for barnet (jf. forskrift om barnets talsperson i fylkesnemndssaker § 1, jf. bvl. § 7-9). Talspersonen skal fungere som et talerør for barnet og skal være uavhengig av barneverntjenesten og barnets foreldre (jf. forskrift om barnets talsperson i fylkesnemndssaker § 1). Hovedoppgaven til talspersonen er å formidle barnets synspunkter. Det er opp til talspersonen å avgjøre hvor mange samtaler som skal gjennomføres med barnet. Larsen (2004, s. 43) påpeker at det imidlertid må avgrenses mot at

talsperson oppleves som en støtteperson for barnet. Etter samtale med barnet skal talspersonen fremlegge barnets synspunkter for fylkesnemnda, og dette kan gjøres både skriftlig og muntlig (jf. forskrift om barnets talsperson i fylkesnemndssaker § 5). Vanligvis forklarer talspersonen seg som vitne i saken (Larsen, 2004, s. 43).

Det er ingen nedre aldersgrense for når et barn har rett til talsperson. I henhold til medvirkningsforskriftens § 1 annet ledd skal fylkesnemndsleder vurdere å oppnevne talsperson for barn som er syv år, eller yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter. I NOU 2000:12 (s.34) kom det frem at det i praksis ble oppnevnt talsperson for noe større barn. Det skal legges stor vekt på om barnet selv ønsker å uttrykke seg gjennom talsperson, jf. forskrift om barnets talsperson i fylkesnemndssaker §1 annet ledd andre setning. Barnet kan også velge å ikke benytte seg av tilbudet om talsperson. I rundskriv om barnets talsperson (Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2013, s. 4) understrekes det derimot at hvis barnet ikke benytter seg av en talsperson, vil det likevel beholde sin generelle og selvstendige rett til å uttale seg.

3.1.2 Innholdet i medvirkningsbegrepet

De juridiske bestemmelsene om barns medvirkning omhandler en rett til informasjon, å uttale seg før det tas avgjørelser som berører barn og at barns mening skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet. I forslaget om ny barnevernlov (NOU 2016:16, s. 57) gis en mer komprimert definisjon av medvirkning:

”Utvalget legger til grunn at med medvirkning menes at barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon, og ha rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter”

I denne definisjonen er det å få informasjon en del av medvirkning, i tillegg til å gi uttrykk for sin mening. Definisjonen inneholder ingenting om at barnets mening skal vektlegges. Å få tilstrekkelig og tilpasset informasjon handler om at barnet trenger en del opplysninger for å kunne gi uttrykk for synspunkter om et forhold. Seim og Slettebø (2007b, s. 30) er mer kritiske til at informasjon inkluderes i definisjoner av det de kaller brukervedvirkning. De mener at god informasjon er et nødvendig grunnlag for at brukere skal kunne medvirke, men at det ikke kan betraktes som medvirkning i seg selv, fordi det ikke innebærer noen aktivitet fra brukernes side. Seim og Slettebø (Seim & Slettebø, 2007a, s. 15) definerer brukervedvirkning på denne måten:

”Med brukermedvirkning forstår vi i korte trekk at barn, ungdom og foreldre i kontakt med barnevernet er *deltakende*, og at deltakelsen skal ha en virkning, det vil si at de som brukere av barnevernet får *innflytelse*.”

I definisjonen brukes blant annet deltakelse som begrep i forståelsen av medvirkning. Deltakelse i medvirkningsbegrepet sier noe om aktivitet. For at barn skal medvirke må det altså være en aktiv deltaker i en avgjørelsesprosess, og ikke være passiv tilskuer til det som skal avgjøres. Strandbu (2011, s. 37) forstår deltakelse som det å være inkludert og involvert i beslutningsprosesser i spørsmål som er av betydning for barnet. Deltakelse i seg selv er derimot ikke nok til å kalle det medvirkning, mener Seim og Slettebø (2007b, s. 28-29). De mener videre at deltakelsen skal ha en virkning, og at det ikke kan omtales som medvirkning dersom brukerne ikke har innflytelse på avgjørelser som tas. Innflytelse benyttes også som begrep i medvirkningsforskriften (jf. § 1). At deltakeren har innflytelse på noe som skal bestemmes kan betegnes som medbestemmelse. Winsvold og Falck (2011, s. 13) som har skrevet om utsatte barns medvirkning, mener det i medbestemmelsesbegrepet ligger en implisitt beskrivelse av en ”åpen dialog der avgjørelser blir tatt i samspill med andre”. Winsvold og Falck (2011) bruker både medbestemmelse og *medinnflytelse* som begreper for å påpeke at barn ikke tar avgjørelser alene, men for eksempel sammen med barnevern. Andre betegner det å påvirke en beslutning som *reell deltakelse* (Oterholm, 2003; Vis & Thomas, 2009). En prosedyre om deltakelse vil ikke nødvendigvis sikre reell deltakelse, eller reell medvirkning (Oterholm, 2003, s. 218). For at deltakelsen skal være reell må den ha en form for innflytelse på prosessen eller det som blir bestemt.

Også i internasjonale definisjoner av barns medvirkning er deltakelse og innflytelse relevante begrep. Hart (1992) som er opptatt av barns medvirkning i lokalsamfunnet bruker ”participation” på denne måten:

”The term ‘participation’ is used in this Essay to refer generally to the process of sharing decisions which affect one’s life and the life of the community in which one lives.” (Hart, 1992, s. 5)

Hart beskriver medvirkning som en prosess der deltakelse i avgjørelser som påvirker eget liv står sentralt. Å ta del i avgjørelser viser både til deltakelse og innflytelse. Ved å ta del i avgjørelser har man aktivt mulighet til å påvirke et resultat. Gallagher et al. (2012, s. 75) har et enda større fokus på innflytelse i sin definisjon.

”In this review we use the terms 'participation', 'user involvement' and 'user engagement' interchangeably to signify any attempts to enable service users to influence social work decision-making processes.”

Også i definisjonen av 'participation' til Gallagher et al. fokuseres det på brukernes mulighet til innflytelse på avgjørelser. I denne definisjonen er det riktignok ikke resultatet som er avgjørende, men alle forsøk på å aktivere klienters innflytelse på avgjørelsesprosessen i barnevernet. Gallagher et.al bruker også brukerinvolvering og brukerengasjement om hverandre i sin beskrivelse av medvirkning. Dette viser at medvirkningsbegrepet har et komplekst og til dels varierende innhold i de ulike definisjonene.

Et annet begrep som kan knyttes til forståelsen av barns medvirkning er *aktør*. Sandbæk Sandbæk (2004) er en av dem som bruker aktørbegrepet for å beskrive barnet som aktiv deltaker i eget liv. Hun skriver at synet på barn som aktører kan utfordre voksnes forestillinger om hva barn kan, og hun mener det ofte viser seg at de kan mer enn vi antar. Christiansen (2012) skriver også om barndomssosiologiens aktørbegrep. Innenfor det sosiologiske aspektet ved aktørbegrepet trekker Christiansen linjer til det han kaller ”den nye barndomssosiologien”. Den omhandler en forståelse av at barndom er noe mer enn et stadium på vei til å bli voksen, og kan anses som en kritikk av tradisjonell utviklingspsykologi med beskrivelser av universelle, lineære utviklingsløp.

3.1.3 Medvirkning på ulike nivåer

For å forstå hva begrepet medvirkning omfatter har flere fagfolk laget inndelinger av medvirkning på ulike nivåer, eller systemer, for å skissere medvirkningsprosessen og grader av oppnådd medvirkning. Innenfor noen modeller vil selve deltakelsesprosessen være målet, mens det i andre modeller er et mål å oppnå høyeste grad av medvirkning (Winsvold & Falck, 2011, s. 15).

Allerede i 1969 utviklet Arnstein en modell, eller en stige, med ulike grader av borgerdeltakelse (Arnstein, 1969). Modellen er kalt *ladder of citizen participation* og inneholder åtte trinn, fra manipulasjon til borgerstyring. Arnsteins stigemodell har senere blitt utgangspunkt for tilsvarende modeller og inndelinger som forsøker å beskrive ulike grader av medvirkning. Hart (1992) baserer seg på Arnsteins stige med åtte trinn, men har mer direkte fokus på barn som deltakere. I Harts modell *The ladder of participation* er de tre nederste

trinnene former for ikke-deltakelse (non-participation) og de fem øverste trinnene representerer nivåer av deltakelse (degrees of participation). Ikke-deltakelse for Hart er når barnet enten 1) bare gjør som voksne sier (manipulation), 2) deltar, men ikke forstår hva de deltar på (decoration), eller 3) blir spurt om hva de mener uten at det har som hensikt å påvirke noe (tokenism).

Shiers modell (2001) springer også ut fra Arnstein og Harts stiger, men inneholder ikke de nederste trinnene med ikke-deltakelse. Modell har derfor bare fem nivåer som inndeles på denne måten:

1. Children are listened to	1. Barna blir lyttet til
2. Children are supported in expressing their views	2. Barna får hjelp til å gi uttrykk for sine synspunkter
3. Children's views are taken into account	3. Barnas synspunkter blir tatt hensyn til
4. Children are involved in decision-making processes	4. Barna trekkes inn i pågående beslutningsprosesser
5. Children share power and responsibility for decision-making (Shier, 2001, s. 110).	5. De deler makt og ansvar for de beslutningene som tas (basert på oversettelse av Winsvold & Falck, 2011, s. 14)

Modellen er rettet mot de som arbeider med barn, og illustrerer hvordan en kan bidra til økt medvirkning. De to laveste nivåene av medvirkning er at barnet blir hørt og snakket med. Forskjellen mellom nivå en og to er at man på andre nivå i større grad anerkjenner og tilrettelegger for at barnet skal høres. På tredje nivået skal barnets mening tas hensyn til, og krever innflytelse, mens det på fjerde nivået i tillegg krever deltakelse i beslutninger. På tredje nivå er derfor barnet mer passivt enn på det fjerde nivået. Det øverste nivået i modellen gir barn delt makt og ansvar med voksne. Forskjellen fra det fjerde nivået er at barnet på nivå fem faktisk har en reell makt til å ta avgjørelser. Shier (2001, s. 111) mener selv at man må ha oppnådd nivå tre for å ha ivarett barns rett til medvirkning etter barnekonvensjonens bestemmelser. Modellen har i tillegg til de fem nivåene, tre stadier på hvert nivå som Shier kaller "stages of commitment". De tre stadiene har jeg valgt å oversette til utgangspunkt (openings), muligheter (opportunities) og forpliktelser (obligations). Stadiene skal illustrere at man kan arbeide med medvirkning innenfor ulike rammer. Det starter med et personlig

engasjement eller innstilling som utgangspunkt, går videre til å skape muligheter på arbeidsplassen gjennom tiltak og ressurstilgang, og kan ende med å være en etablert arbeidsform man er forpliktet til å arbeide etter.

Også i Norge er det utviklet modeller for medvirkning. I 1995 lanserte forskerne Koch og Koch (1995) en modell for barns medvirkning i det norske barnevernet. Modellen inndeler medvirkning i 5 kategorier, og skiller mellom individuell medvirkning, gruppebasert medvirkning og sosialpolitisk medvirkning. For individuell medvirkning ser inndelingen slik ut:

1. *Informasjon* – om hva som skal skje, vurdering, planer og beslutninger
2. *Talsperson* – legge fram ønsker og behov på vegne av barnet
3. *Talerett* – legge fram egne ønsker og behov i forbindelse med egen sak.
4. *Forhandlingsrett* – drøfte og forhandle om tiltak i egen sak ut fra egne ønsker og behov
5. *Beslutningsrett* – Ta avgjørelser i forhold til egen sak (Koch & Koch, 1995, s. 57)

I Koch og Kochs modell (1995) er mottak av informasjon den laveste graden av medvirkning. Å gi informasjon til barnet handler om å skape et grunnlag for medvirkning og grunnlag for barnets fortolkning av virkeligheten (Koch & Koch, 1995, s. 59). De to neste gradene av medvirkning omfatter barnets rett til å gi uttrykk for sin mening. Koch og Koch skiller mellom barnets talerett alene og taleretten som ivaretas gjennom talsperson. Det er oppe til diskusjonen om barnets rett til å uttale seg blir godt nok ivaretatt gjennom talsperson, eller om barns rett til medvirkning kan styrkes ytterligere ved at barnet får uttale seg direkte til blant annet fylkesnemnda og domstolene, (NOU 2016:16). De to siste kategoriene i Koch og Kochs modell innebærer en mer aktiv deltakelse i beslutningsprosessen. Å ha en reell forhandlingsposisjon innebærer at barnevernsarbeideren våger å gå inn i en dialog med barnet, og at barnet anses som en samtalepartner (Koch & Koch, 1995, s. 59). Høyeste grad av medvirkning, etter denne modellen, innebærer at barnets uttrykte ønsker og behov faktisk er en viktig del av beslutningsgrunnlaget. Dette gjenspeiler Seim og Slettebøs (2007b) krav om innflytelse, og uttrykker et samsvar med Shiers (2001) femte nivå for medbestemmelse.

Felles for de rettighetsbaserte modellene synes å være at den høyeste graden av medvirkning stiller krav til innflytelse, og innebærer at barns meninger har påvirkning på beslutningene som skal tas. Dette sammenfaller med barnevernlovens krav om at barns mening skal tillegges

vekt (jf. bvl. § 6-3). Videre forutsetter oppnåelse av høyeste medvirkningsgrad at barnet har fått informasjon og mulighet til å uttale seg. Dette følger også kravene i bvl. § 6-3. Hvorvidt det i barnevernssaker skal etterstrebtes å oppnå de høyeste nivåene av medvirkning drøftes i kapittel 7. Noen forskere har hatt en mer prosessorientert tilnærming til deltakelse i barnevernet. De har blant annet fokus på det de kaller *meningsarbeid*, prosesser hvorved barnet danner seg synspunkter (Gulbrandsen et al., 2012, s. 56; Strandbu, 2011). Strandbu (Strandbu, 2011; Strandbu & Vis, 2008) har utviklet en prosessorientert modell for barns deltakelse i beslutningsprosesser. I denne modellen anses meningsdanning og uttrykk for meninger som sentrale trinn deltakelsesprosessen.

3.2 Barneperspektivet og barnets perspektiv

I forståelsen av barn som aktører og aktive deltakere kan det være hensiktsmessig å skille mellom å innta et *barneperspektiv* og å få frem *barnets perspektiv*. Ved å innta et barneperspektiv forsøker voksne å sette seg inn i barns virkelighet, og forstå deres tanker og følelser på barnas egne premisser (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 49). Med barneperspektivet følger en interesse for barnets oppfatninger, meninger og synspunkter (Sommer, 2012, s. 48-49). Gjennom samtaler og observasjoner av barnet kan de voksne fortolke og analysere det barnet sier og gjør, for å komme frem til hva barnet ønsker eller har behov for (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 49). Barnets perspektiv omhandler barnets meninger, behov og ønsker slik barnet selv ser det (Strandbu, 2011, s. 45). Christiansen (2012) beskriver et sammensatt barneperspektiv som han mener består av både juridisk forpliktelse, konkret vurdering av hva den voksne anser som barnets beste og barnets eget perspektiv.

Det kan tilsynelatende virke som om skillet mellom de voksnes barneperspektiv og barnets perspektiv kun er teoretisk, fordi barnet står sentralt i begge perspektivene, men Strandbus (2011) tilnærming viser et vesentlig skille mellom begrepene. Ifølge Strandbu er det et dialektisk forhold mellom barnets erfaringer og perspektiv, og de voksnes erfaringer og perspektiver, som kommer tydelig frem i de voksnes vurderinger i beslutningsprosessen. Dette viser at skillet i praksis er av vesentlig karakter. Voksenperspektivet må i følge Strandbu (2011) være i overensstemmelse med gjeldende kunnskap, lover og regler om hva som er bra for barn. Barneperspektivet eller perspektivet på hva som vil være til barnets beste i den konkrete saken, vil videre være farget av den voksnes kompetanse, normative forankring og personlige erfaringer. Mens barneperspektivet handler om de voksnes refleksjoner over

barnets livsverden, handler *barnets perspektiv* om barnas egne historier og fortellinger (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 49).

3.3 utfordringer når barnet er medvirkende aktør

Medvirkning har som formål å styrke barns rett til å delta, og påvirke saker som omhandler dem selv. Flere fagfolk ser likevel grunn til å problematisere barns rolle i barnevernssaker. Innvendingene omhandler blant annet ansvarliggjøring ved beslutninger, beskyttelse av barn, behov for faglige skjønnsvurderinger og barns evne til meningsdanning.

En risiko ved å inkludere barn i barnevernssaker kan være at barnet tillegges for mye ansvar, og at voksne overlater ansvar for valg av tiltak og for å løse konflikter til barnet. Bekymringen handler om at et barn med et så stort ansvar for eget liv, kan ende opp med en sterk skyldfølelse dersom valgene som blir tatt gir dårlige resultater (Seim & Slettebø, 2007b, s. 39). Sandbæk (2004) støtter dette synet, og er kritisk til barn som selvstendige individer i så viktige avgjørelser. Sandbæk mener man må være forsiktig med å ikke gi barn et for stort ansvar for eget liv, og dermed underkommunisere at barn også har rett til beskyttelse i form av tilhørighet, avhengighet og omsorg. Sandbæk (2004) fremmer et dilemma om hvorvidt et barn takler sannheten og samtidig mestrer å vurdere hvem de eventuelt skal dele sannheten med.

I forbindelse med ansvar for å bestemme, ligger også et maktperspektiv. Morrison (1996, s. 128) mener at barnevernet har en makt gjennom sin rolle og sine oppgaver som de ikke kan fravike, og som gjør at de ikke kan stille likt med andre aktører. I følge Oterholm (2003, s. 219) kan det å invitere barn til å delta i et samarbeid med barnevernet, oppleves som å tilsløre makten som ligger hos barnevernet. Seim og Slettebø (2007b) omtaler dette som ”skinndemokrati”. Skinndemokrati er en betegnelse som viser at deltakelse ikke nødvendigvis fører til større innflytelse, og at deltakelsen i seg selv ikke påvirker avgjørelser som tas i barnevernet. Healy (1998) stiller derimot spørsmål til om det behøver å være en motsetning mellom deltakelse og makt over andre. Hun skriver at:

“That what it means to be 'participatory' in child protection practice can only be established in recognition of the specific demands and expectations the context involves.” (Healy, 1998, s. 902).

Healy beskriver videre at makt ikke er noe man har, men noe som utøves gjennom relasjoner (Healy, 1998, s. 907). Barnet eller profesjonsutøveren kan ha ulike typer eller mengde makt i ulike situasjoner eller deler av beslutningsprosessen. Makten er ikke noe konstant som man enten har eller ikke har. Oterholm (2003, s. 222) tolker Healy (1998) som at hun foreslår en tilnærming i barnevernet som overskrider dualismen mellom paternalisme og deltakelse mot en erkjennelse av at makt er til stede i alle former for praksis.

Ulvik er en av de som problematiserer det å legge vekt på barnets mening. Han ser det i lys av meningsdannelse, og skriver om hvordan bruk av begrepet ”barnets mening” kan antyde at barnet skal ha et kontekstløst og entydig standpunkt. Ulvik (2009, s. 1152) skriver videre at synspunkter og meninger forhandles fram sammen med andre, og endres over tid, slik at det bør problematiseres hvorvidt man skal utforske barnets meninger sammen med dem, fremfor at barnet selv skal spørre etter et tydelig standpunkt fra de voksne. Ulvik (2009, s. 1152-1153) ser også barns ønsker som flertydige, både for andre og for dem selv. Med flertydighet viser han til at barna kan ønske flere ting samtidig, for eksempel både å bo i fosterhjem og med foreldrene (s. 1153).

Et annet spørsmål i diskusjonen om barns medvirkning er om barna *vil* bestemme (Askheim, 2012; Thrana, 2008). Når barnet har tillit til saksbehandleren kan de ønske at beslutninger tas for dem (Askheim, 2012, s. 148). Thrana (2008, s. 127-128) viser eksempler på at ungdommer ikke ønsker å bestemme helt på egenhånd, og at beslutninger må tas i samarbeid med, og i dialog med voksne. Det kan være slik at barn har behov for at barnevernet griper inn for å beskytte barnet, og at det ligger omsorg i å bli tatt vare på, og ”bestemt over”.

4 Føringer for avgjørelser i barnevernet

Det er flere ulike prinsipper og hensyn som har innvirkning på vurderingen av samvær mellom barn og deres foreldre. Barnevernloven bygger på noen hovedprinsipper (Haugli, 2000). I denne oppgaven redegjøres det for to av de viktigste prinsippene; *barnets beste* og *det biologiske prinsipp*. I Norge er den førende normen at barn skal bo hos, og ha kontakt med, sine biologiske foreldre. Med andre ord så står det biologiske prinsippet sterkt i vår kultur (Bunkholdt, 2010). Et annet styrende prinsipp er at alle avgjørelser skal være til barnets beste. Det innebærer at avgjørelser som omhandler barn skal vurderes i lys av hva som anses som det beste for det involverte barnet.

4.1 Hensynet til barnets beste

Barnevernlovens prinsipp om at alle avgjørelser skal være til barnets beste har stor vekt i barnevernloven og kommer frem i bvl. § 4-1. I bestemmelsens første ledd, første setning heter det:

”Ved anvendelse av bestemmelsene i dette kapitlet skal det legges avgjørende vekt på å finne tiltak som er til beste for barnet”.

Selv om denne bestemmelsen står under kapittel om særlige tiltak, gjør den seg gjeldene for alle avgjørelser etter barnevernloven. I bestemmelsen kommer det frem at barnets beste skal tillegges *avgjørende vekt*. Det betyr at prinsippet vil være styrende i mange avgjørelser som omhandler barn. For eksempel skal barnets beste veie tyngst i saker der barn og foreldres interesser er i konflikt. Som del av vurderingen av hva som er barnets beste skal det etter bvl. § 4-1 første ledd annen setning, legges vekt på å gi barnet stabil og god voksenkontakt og kontinuitet i omsorgen. Barnets beste prinsippet i samværsvurderinger handler om at barnet skal få så mye som mulig ut av samværet.

Hensynet til ”barnets beste” er også fremtredende i barnekonvensjonen. Artikkel 3 punkt 1 sier følgende:

”Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsinstitusjoner, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste vær et grunnleggende hensyn”.

Denne bestemmelsen gir en mer overordnet forståelse av at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle offentlige handlinger, og er ikke rette direkte mot barnevernssaker. Hva som er det beste for barn blir likevel ikke nærmere definert, og vurderingene av hva som er til barnets beste er komplekse. Flere forskere har problematisert at det vide begrepet kan forstås på ulike måter (Backe-Hansen, 1995; Kvello, 2010). Et så relativt begrep gir rom for ulike tolkningskriterier basert på hvilke tradisjoner man følger, og kan føre til ulik praktisering innenfor forskjellige faggrupper (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 49; NOU 2000:12, s. 32). I følge Backe-Hansen (1995) er ikke begrepet absolutt, fordi innholdet og utformingen av prinsippet er under endring og åpent for forhandlinger. I henhold til Raundalen-utvalget (NOU 2012:5, s. 31-32) skal vurderingen av hva som er til barnets beste basere seg på hva som er det beste for det angjeldende barnet ut fra den livssituasjon det befinner seg i, samt forskningsbasert kunnskap om hva som er best for barn generelt. Hva som forstås som barnets beste vil derfor endre seg over tid i takt med samfunnets utvikling, ny forskning og utviklingen av synet på barn og barndom. Rundalen-utvalget (NOU 2012:5, s. 31-32 riktig sidetall?) mener videre at det, sett i lys av barnekonvensjonens sterke forankring i barnets behov og interesser, må tas beslutninger som baserer seg på kunnskapen om barns grunnleggende behov og forskningsbasert barnepsykologi.

4.2 Det biologiske prinsipp

Et kjent uttrykk i Norge er at ”blod er tykkere enn vann” (Koch og Koch, 1995, s. 95). Uttrykket gjenspeiler en forståelse av at biologisk slektskap står sterkt i forhold til andre relasjoner. At biologisk slektskap har en egenverdi omtales i barnevernet som *det biologiske prinsipp*. I henhold til NOU 2000:12 Barnevernet i Norge, fremstilles det biologiske prinsipp som en del av barnevernets verdigrunnlag. Det fremgår også at det er en ressurs for barnet å ha en tilknytning til sine biologiske foreldre, og at det primære ansvaret for et barn ligger hos de biologiske foreldrene. Det har lenge vært en grunnleggende oppfatning av at det er sterke følelsesmessige bånd mellom biologiske foreldre og barn, og at disse båndene er det grunn til å bevare og styrke (jf. NOU 1985:18, s. 157). I 2012 kom en ny offentlig utredning om vektlegging av det biologiske prinsipp i barnevernet.

Det biologiske prinsipp anses som en grunnleggende verdi i barnevernloven, selv om begrepet ikke benyttes direkte i lovverket. Prinsippet utledes gjennom verdier som er presentert i lovverket gjennom bestemmelsene, og kommer tydelig frem ved at tiltak skal være prøvd i

hjemmet før omsorgsovertakelse, og gjennom retten til samvær med barna (NOU 2012:5, s. 41). Om samværets forankring sies det i NOU (1985:18 s.168) at:

”Det er alminnelig akseptert at det generelt er et gode for barnet å ha kontakt også med de biologiske foreldre, og dette bør være lovens utgangspunkt”.

Utgangspunktet for barnevernloven var at samvær anses som et generelt gode for barn. Det er senere lagt en føring om at prinsippet om barnets beste er overordnet (NOU 2012:5, s, 15). Det biologiske prinsipp kan utledes av retten til familieliv i EMK art. 8. Bestemmelsen skal blant annet forhindre at myndighetene bryter inn i en person eller families liv, uten at det er fare for skade for noe eller noen (Haugli & Havik, 2010). FNs barnekonvensjon art. 9 nr. 3 slår også fast at barn som er adskilt fra sine foreldre har rett til å opprettholde regelmessig kontakt med foreldrene, så lenge det ikke strider med hva som er barnets beste.

I forbindelse med retten til samvær vises det biologiske prinsipp gjennom en interesse av å bevare, og styrke, de båndene som er mellom foreldre og barn, samt at tilknytning til de biologiske foreldre er en ressurs for barnet. Prinsippet tar derimot ikke hensyn til om det alltid er slik at en kontakt med biologiske foreldre er det beste for barnet (NOU 2012:5).

5 De komplekse vurderingene av samvær

Avgjørelsene om samvær etter bvl. § 4-19 kan være komplekse, da det er mange forhold som må vurderes og ulike hensyn som må vektles opp mot hverandre. Dette krever at fylkesnemnda utviser høy grad av skjønn.

Fylkesnemndas avgjørelser skal i tillegg til å være i tråd med internasjonale konvensjoner og norsk lovverk, samsvare med sentrale samfunnsverdier (Haugli & Havik, 2010, s. 17-19). Det er ikke inntatt nærmere retningslinjer for vurderingen av samværsspørsmålet i §4-19. Merker man seg barnevernlovens forarbeider (jf. Ot.prp.nr.44 (1991-1992), s. 51), henger samværsretten sammen med vedtakets varighet og formålet med samværet. I henhold til tilstandsvurderingen av barnevernet i Norge fra 2000 (NOU 2000:12), må det skilles mellom midlertidige plasseringer og langtidsplasseringer.

”Midlertidige plasseringer skal ha hyppige samvær for å gjøre en tilbakeføring lettere. Langtidsplasseringer skal ha sjeldnere samvær, og barnet skal ha et kjennsksforhold til de biologiske foreldrene. Formålet med samværet er da å gi barnet en mer kognitiv/intellektuell forståelse av hvem som er de biologiske foreldrene, og ikke å skape eller opprettholde en følelsesmessig tilknytning til foreldrene.” (NOU 2000:12, s. 211).

Samvær ved midlertidige plasseringer har et gjenforeningsformål. Formålet med samvær vil i slike saker være å gjenopprette tillit og relasjon mellom barn og foreldre, slik at barnet kan flytte hjem igjen til en bedre omsorgssituasjon (Bergum, 2004). Plasseringer der det antas at barnet skal bo lenge i fosterhjem eller på institusjon, vil gjenforeningsmålet være subsidiært. Primært vil formålet med samvær ved oppvekstplasseringer være å opprettholde en viss grad av familietilhørighet, som er viktig for barnets identitetsutvikling (Bergum, 2004). I tillegg kan samvær bidra til å gjøre bruddet med foreldrene mindre smertefullt, og det vil kunne bidra til å dempe sorgen hos barnet etter å bli skilt fra foreldrene (Bergum, 2004, s. 103).

Plasseringens varighet og formålet med samværet, er elementer i samværsvurderingen, og det skal alltid foretas en konkret vurdering av hva som i den enkelte sak anses å være til barnets beste. Det grunnleggende prinsippet om barnets beste (jf. bvl. § 4-1, se også delkapittel 4.1 om barnets beste) vil være et styrende vurderingstema, og et utslagsgivende moment i skjønnsutøvelsen (Bergum, 2004, s. 101).

5.1 Verdien av samvær – et gode eller et onde?

I henhold til barnevernlovens forarbeider (Ot.prp.nr.44 (1991-1992), s. 112) anses samvær som et gode for barnet, og det skal legges vekt på den verdi det kan ha for barnet at kontakten med de biologiske foreldre opprettholdes (se nærmere om det biologiske prinsipp i delkapittel 4.2). Andre psykologiske teorier gir imidlertid mindre støtte til at samvær er generelt bra for barnet (Bergum, 2004, s. 101-102). Bergum (2004, s. 102) påpeker at effekten av samvær trolig vil være annerledes for forskjellige barn i ulike situasjoner. Både forhold ved barnet, foreldrene og situasjonen vil være avgjørende for hvilken verdi samværet får.

Barn som ikke bor hjemme kan ha særlige behov, på bakgrunn av foreldrenes sviktende omsorgsutøvelse. Det kan for eksempel handle om skader på barnet påført under svangerskap, som ruseksponering, eller at barnet er født med føtale alkoholskader. Barnets ekstra sårbarhet kan for eksempel vise seg i form av lærevansker, konsentrasjonssvikt eller samspillproblemer, slik at barnet krever større grad av forutsigbarhet og hjelp til emosjonsregulering (Bergum, 2004, s. 114; Haugli & Havik, 2010, s. 108).

Blant plasserte barn kan noen få sterke reaksjoner, både psykisk og fysisk, i etterkant av samvær med foreldrene. Minner, følelser, erfaringer og tanker barnet har fra tiden hos foreldrene kan påvirke dem, og situasjon er ofte sammensatt (Haugli & Havik, 2010, s. 109-110). Noen barn gruer seg til samvær, og dette kan komme til uttrykk i form av uro, hyperaktivitet, søvnmangel og andre tegn til engstelse (Bergum, 2004, s. 116). Reaksjoner kan også komme av at barnet gleder seg til samvær, og har høye forventninger til samværet. Ikke alle får sine forventninger oppfylt, og det kan være vanskelig å håndtere for et barn. Det er derfor svært vanlig med ambivalens og raske følelseskiftninger rundt samvær, nettopp fordi barnets situasjon er så sammensatt (Haugli & Havik, 2010, s. 110).

Reaksjoner på samvær trenger ikke være negative. For noen barn oppleves samvær svært positivt, fordi de på den måten får dempet smerten ved savnet og sorgen ved å bo borte fra foreldrene sine. Ofte kan samvær med foreldrene bidra til økt forståelse hos barna, både i forhold til situasjonen de er i og ved at de ser foreldrene i et annet lys. Gjennom å få snakket med foreldrene sine under samvær, kan barna få et mer realistisk bilde på hvordan ting var før og hvordan det er blitt. Dette kan føre til at noen barn føler mindre skyld over at de er plassert

i ny familie, og det kan hjelpe dem til å sette ord på hvordan de har det og hva de føler (Haugli & Havik, 2010, s. 100 og 112).

Barnets alder vil ha betydning for behovet av samvær. Barn har større behov for stabilitet i omsorgspersoner i to-tre års alderen enn for eksempel i syv-åtte års alderen (Bergum, 2004, s. 114). Små barn som plasseres i fosterhjem med formål om oppvekstplassering har stort behov for å oppleve en trygg tilhørighet til fosterhjemmet. Det betyr at jo yngre barnet er, dess mindre behov for samvær med foreldrene har de, men det bør gjøres individuelle tilpasninger (Haugli & Havik, 2010, s. 103). At eldre barn har mer samvær med foreldre enn yngre barn, kan begrunnes med at de ofte har en sterkere relasjon til sine foreldre. Både fordi de har bodd lenger med foreldrene før plassering, og har en lengre historie med dem. Og fordi samværet derfor vil være med på å skape en kontinuitet i barnets liv (Haugli & Havik, 2010, s. 103).

Forhold ved foreldrene kan påvirke verdien og nytten av samværet. Foreldrene må for det første kunne klare å gjennomføre samværene på en god måte (Bergum, 2004, s. 112). For eksempel kan foreldrenes livssituasjon være sterkt preget av rusmisbruk eller dårlig psykisk helse som gjør at gjennomføringsmuligheten er lav. Årsak til plassering kan også i noen tilfeller tilsa et begrenset samværsomfang. For eksempel kan barnet har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep av foreldre, og det kan utgjøre en mulig sikkerhetsrisiko for barna (Bergum, 2004, s. 112). Et høyt konfliktnivå omkring omsorgsovertakelsen, der foreldre ikke støtter plassering kan også føre til at det ikke er det beste for barnet (jf. bvl. § 4-1) med et omfattende samvær (Haugli & Havik, 2010, s. 115). Det er da viktig at det settes et samværsomfang som foreldrene ut fra sin livssituasjon har mulighet til å gjennomføre (Bergum, 2004) I mange saker er det derfor behov for å kontrollere samværene. Det kan for eksempel gjelde i tilfeller med kidnappingsfare eller hvis det foreligger fare for at foreldrene skader barnet (Haugli & Havik, 2010, s. 142). I andre tilfeller kan tilsyn fungere som en veiledning og bistand til foreldrene for å få gjennomført samværet på en god måte (Haugli & Havik, 2010, s. 143). Fylkesnemnda kan avgjøre om det skal gis tillatelse å føre tilsyn under samværene. (egne ord)

Behandling av saker i fylkesnemnda og vurderingene av samvær, er komplekse, og bygger på flere hensyn og prinsipper. Barnets behov kan variere, og familienes livssituasjon kan både muliggjøre og begrense muligheten for å gjennomføre gode samvær.

6 Den kvalitative forskningsprosessen

I samfunnsvitenskapelig forskning kan det trekkes et skille mellom kvantitative og kvalitative tilnærminger og metoder. Hovedforskjellen dreier seg om hvordan data registreres og analyseres. Grovt sett kan en si at kvantitative metoder anvender tall og statistikk, mens kvalitative metoder operer med tekst. De forskjellige metodene belyser stoffet på ulike måter. Den kvantitative metoden representerer tall og statistikk, og hovedvekten legges på nøyaktighet og etterprøvbarehet. Den kvalitative metoden bygger på teorier om fortolkning (hermeneutikk) og menneskelig erfaring (fenomenologi). Målet er å utforske meningsinnholdet i sosiale fenomener, slik den som opplever det forteller det (Thagaard, 2009, 2013). Ved begge tilnærmingene må dataene tolkes og vurderes i analysen (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2010, s. 237). Denne oppgaven har en kvalitativ tilnærming og det er foretatt en dokumentstudie.

Det er studiets problemstilling som har gitt retningslinjer for metodiske valg i løpet av masterprosjektet (Thagaard, 2013). I dette prosjektet er det dokumenter som er analysert ved hjelp av kvalitativ metode. Ved bruk av kvalitative metoder er en viktig målsetting å oppnå en forståelse av sosiale fenomener (Thagaard, 2013, s. 11), som i denne oppgaven er barns medvirkning i barnevernssaker. Med mitt masterprosjekt søker jeg å utforske hvordan barns medvirkning forstås i fylkesnemnda. Forskningsspørsmålene i kvalitative tilnærminger søker videre å finne variasjon i innhold og ikke i antall (Dalland, 2007). Problemstillingen i denne oppgaven søker variasjon i forståelsen av barns medvirkning gjennom analyse av fylkesnemndsvedtak. Kvalitative metoder kjennetegnes også av et mer fleksibelt forskningsopplegg, som innebærer at forskeren må arbeide parallelt med flere faser av forskningsprosessen (Thagaard, 2013, s. 31). De ulike fasene i masterprosjektet har gjensidig påvirket hverandre, og det har gjort det nødvendig å forflytte meg mellom flere faser i prosjektperioden. Det er for eksempel arbeidet med datainnsamling, analyse og teoretiske perspektiver parallelt. Ved å arbeide med analyse av vedtakene og finne at nemnda forsto medvirkning på ulike måter måtte jeg for eksempel tilbake og søke etter andre teoretiske fremstillinger av medvirkning som prosess og begrep.

I masterprosjektet er det arbeidet med ti fylkesnemndsvedtak. Det er innhentet data fra relativt få vedtak, for å få frem det særegne i hver sak i stedet for det gjennomsnittlige (Dalland, 2007; Thagaard, 2013). Datamaterialet viser blant annet variasjoner i forståelsen av barns

uttrykk for behov, og ulik vektlegging av barnets ønsker i vurdering av samvær. Funnene fra datainnsamlingen er forsøkt tolket, forstått og forklart gjennom analyse og drøfting. Dataanalysen er kategoribasert. Med det menes at funnene fra analysen er kategorisert i ulike temaer (Johannessen et al., 2010, s. 166-167). Dataanalysen presenteres nærmere i delkapittel 6.3.

Videre i denne delen av oppgaven gjøres det rede for metodisk fremgangsmåte i de ulike fasene av masterprosjektet. Først gjøres det rede for valg av dokumentanalyse som forskningsdesign, og fremgangsmåte for valg av vedtak som skal analyseres. Deretter viser jeg hvordan arbeidet med kategorisering av dataanalysen er gjort, for så å redegjøre for etiske prinsipper, vurderinger og hvordan rollen som forsker påvirker gjennomføringen av masterprosjektet. Til slutt gjennomgås ulike faktorer som påvirker god forskningskvalitet. Da vil jeg redegjøre for gyldighet og pålitelighet ved de innsamlede data, samt trekke frem hvordan resultatene kan gi bidrag til kunnskapsutvikling på feltet.

6.1 Valg av dokumentanalyse som metodisk tilnærming

Før selve datainnsamlingen og analysen kan begynne, må det velges hvordan prosjektet skal utformes. Utformingen betegnes som prosjektets *design* eller *forskningsdesign*. Det er flere metodiske tilnærminger som kunne gitt informasjon om hvordan fylkesnemnda vurderer barns medvirkning, for eksempel ved at fylkesnemndsmedlemmer ble intervjuet. Som metodisk tilnærming i denne oppgaven er det imidlertid valgt dokumentanalyse fordi jeg ville se på hvordan forståelser kommer frem i tekst. Det foreligger allerede dokumenter i form av fylkesnemndsvedtak, som inneholder fylkesnemndas vurderinger slik problemstillingen søker. På grunn av masterprosjektets begrensninger ble det vurdert som hensiktsmessig å benytte foreliggende data. Et viktig aspekt ved å velge fylkesnemndsvedtak er at dataene er etablert uavhengig av masterprosjektet (Thagaard, 2013, s. 58). Masterprosjektet har altså ikke medvirket til eller påvirket fylkesnemndas vurderinger i vedtakene. Jeg har hele tiden vært bevisst på at jeg kan ha påvirket deler av prosjektet mitt på ulike måter, noe som det redegjøres for i delkapittel 6.4.

6.2 Datainnsamling

Det ble tidlig i prosessen bestemt at det var dokumenter som skulle inngå i undersøkelsen. I samfunnsvitenskapelige undersøkelser er det oftest mennesker som undersøkes, men undersøkelser kan også omfatte dokumenter (Johannessen et al., 2010, s. 239-240). På bakgrunn av oppgavens omfang, har jeg valgt å undersøke ti fylkesnemndvedtak. For å finne hvilke vedtak som skulle undersøkes, slik at jeg nådde en metning av data, ble det foretatt et utvalg av vedtak ut fra flere ulike kriterier (Johannessen et al., 2010, s. 241). I neste avsnitt beskrives utvalgsprosessen og hvilke utvalgskriterier som er satt for utvalget av ti vedtak.

6.2.1 Utvalg

Når det kommer til utvalg av vedtak til undersøkelsen ble dette ikke gjort tilfeldig (Johannessen et al., 2010, s. 109). Det er foretatt et taktisk valg ved å bruke vedtak som allerede er tilgjengelige gjennom Lovdatas online database. Databasen inneholder tilfeldig utvalgte vedtak avsagt av Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker fra og med 2002 (Lovdata, u.d-a). Lovdata er en privat stiftelse som har som formål å opprette, vedlikeholde og drive systemer for rettslig informasjon (Lovdata, u.d-b). Lovdata har en egen ”PRO-tjeneste” som krever abonnement. LovdataPRO inneholder et bredere spekter av rettskilder enn gratissiden og det er gjennom LovdataPRO at fylkesnemndsvedtak er tilgjengelige. Utvalget av vedtak til masterprosjektet er basert på tilgjengelige vedtak ved søk i databasen 02.01.17.

Ettersom Lovdatas fylkesnemndsdatabase inneholder mer enn 1600 dokumenter, ble det gjort et utvalg basert på følgende seks kriterier:

- Vedtaket skal omhandle samvær
- Vedtaket skal være fattet i 2016
- Vedtaket skal omhandle barn i alderen 7-14 år
- Begjæring om omsorgsovertakelse må tas til følge
- Vedtaket må omhandle samvær med foreldre
- Fylkesnemnda vurderer ikke foreldreansvaret

Det første utvalgskriteriet var at vedtaket skulle omhandle samvær. Det ble derfor foretatt et avansert søk i databasen, med henvisning til bvl. § 4-19. Et avansert søk med lovhenvvisning: ”LOV-1992-07-17-100-§4-19” ga et resultat på 979 dokumenter. Søket ble videre avgrenset

til kun å gjelde vedtak fattet i 2016. Dette kriteriet ble valgt på bakgrunn av et ønske om å få tidsaktuelle perspektiver på innholdet. Etter avgrensningene gjensto nå 105 vedtak.

Ved å lese sammendraget til de 105 vedtakene ble det luket ut vedtak som ikke fulgte kriteriet om at barnets alder skulle være mellom 7 og 14 år. Dersom det ikke fremgikk tydelig av sammendraget ble vedtaket lest i fulltekst. Kriteriet om barnets alder er satt på bakgrunn av barns rettigheter i barnevernloven. Barns stemme skal særlig høres fra de er 7 år (jf. barnevernloven (bvl.) § 6-3 første ledd). Når barnet er fylt 15 år er de part i egen sak (jf. bvl. § 6-3 annet ledd), som medfølger utvidede rettigheter og andre muligheter for å uttale seg. For eksempel vil en 15 åring kunne delta i fylkesnemnda og avgi partsforklaring. I saker som omhandlet søsken måtte begge søsknene være mellom 7 og 14 år. I tillegg ble saker der begjæring om omsorgsovertakelse ikke ble tatt til følge og saker som omhandlet tilbakeføring luket ut, fordi det da ikke ble vurdert fastsetting av samvær. Saker som omhandlet samvær med andre enn foreldre ble også tatt ut av utvalget på grunn av problemstillingens avgrensning. Som siste kriterium måtte saken omhandle fratakelse av omsorgsansvaret og ikke foreldreansvaret for barnet (jf. regler om foreldreansvar i barneloven kapittel 5). I vedtakene vil det likevel kunne være slik at bare en av foreldrene har foreldreansvaret, men vurderingsspørsmålet omhandler bare omsorgsansvaret.

I tillegg til de seks utvalgskriteriene ble ett vedtak utelatt på bakgrunn av forenklet behandling i nemnda etter bvl. § 7-14 tredje ledd. Dette fordi behandlingen av saken foregikk uten forhandlingsmøte. Det gjensto til slutt 29 vedtak som fylte de valgte utvalgskriteriene. På grunn av oppgavens omfang og tidsbegrensninger ble de 29 vedtakene som passet utvalgskriteriene redusert til 10 vedtak. Det ble valgt de 10 seneste vedtakene etter ønske om at vedtakene skal være av nyere dato. De innsamlede dataene er fra en avgrenset periode, fra 30. september 2016 til 7. desember 2016. Med dette innhentes ikke data som kan gi informasjon om fastsetting av samvær over tid, og det vil i liten grad kunne innhentes informasjon om årsakssammenhenger (Johannessen et al., 2010, s. 75).

6.2.2 Vedtakene som brukes i oppgaven

På grunn av utvalgsmetoden er det ikke likt antall vedtak fra alle nemndene, utvalget representerer åtte av tolv fylkesnemnder, som vist i tabellen nedenfor.

Fylkesnemnd	Antall vedtak i utvalget
Oslo og Akershus	0
Agder	0
Trøndelag	0
Troms og Finnmark	0
Oppland og Hedmark	1
Møre og Romsdal	1
Nordland	1
Rogaland	1
Østfold	1
Buskerud og Vestfold	1
Telemark	2
Hordaland, Sogn og Fjordane	2

Det er to vedtak fra Fylkesnemnda i Telemark og to fra Fylkesnemnda i Hordaland, Sogn og Fjordane. Det er ingen vedtak fra Fylkesnemnda Oslo og Akershus, Fylkesnemnda i Agder, Fylkesnemnda i Trøndelag og Fylkesnemnda i Troms og Finnmark. Det er ett vedtak fra de øvrige nemndene. Det har ikke vært prioritert å skape et representativt utvalg (Johannessen et al., 2010, s. 241). Det er ikke ansett som nødvendig at alle fylkesnemndene er representert i utvalget, da det ikke skal fokuseres på likheter eller ulikheter mellom fylkesnemndene.

Det skal i neste delkapittel redegjøres for hvordan de ovennevnte vedtakene er analysert i denne oppgaven. For å tydeliggjøre de analytiske drøftingene og gi lesere et innblikk i vedtakenes tematikk, har jeg sammenfattet vedtakenes innhold i et vedlegg til oppgaven (se vedlegg 2).

6.3 Dataanalyse

Formålet med analyseprosessen er å få fram meningsinnholdet i vedtakene (Johannessen et al., 2010, s. 164). I vedtaksanalysen har jeg vært opptatt av å finne fylkesnemndas uttrykte mening og forståelse av barns medvirkning. Det er viktig å igjen påpeke at forskningsprosessen har vært fleksibel og at jeg har flyttet meg mellom faser i hele prosjektperioden. Det betyr at i praksis startet analysearbeidet ved første gjennomgang av vedtakene, fordi jeg dannet meg et inntrykk av vedtakene. De ti vedtakene ble lest gjennom en gang uten å lete etter noe spesielt for å få et helhetsinntrykk av innholdet i vedtakene. Det understrekes at det kun er fylkesnemndas vurderinger av samvær som er analysemateriale i dette prosjektet. Det betyr at deler av vedtaket som beskriver bakgrunn for saken, partenes forklaringer og nemndas vurderinger av foreldrenes omsorgsevne ikke er med som datamateriale i denne oppgaven. Etter gjennomlesningen var jeg innom flere analysetilnærminger, blant annet diskursanalyse. Diskursanalysen kunne satt fylkesnemndas vurderinger inn i et større samfunnsbilde og innenfor noen overordnede forståelser. Det ble likevel gjennom lesingen klart for meg at det var innholdet i medvirkningsbegrepet som vekket størst interesse til videre utforskning og analyse.

Selv om analysen kun omfatter ti vedtak er datamaterialet likevel stort, og det ble derfor også foretatt en mer systematisk analyse ved hjelp av kategoribasert inndeling av dataene. For å organisere og få en oversikt over dataene ble vedtakene lest nøye og alt som var fylkesnemndas vurderinger i spørsmålet om samvær ble markert i vedtakene. Funnene ble skrevet inn i en tabell og det ble ved siden av tabellen laget et stikkordsregister eller *koder* (Johannessen et al., 2010, s. 167) til innholdet i hvert av vedtakene. På denne måten ble det lettere å se hvilke ord og uttrykk som var gjennomgående i flere vedtak. For eksempel viste det seg at ”barnets beste” ble brukt som uttrykk i 9 av vedtakene. Andre koder var blant annet tilsyn, reaksjoner og tilknytning. I denne første delen av analysen lot jeg medvirkning ha en litt passiv rolle. Dette for å prøve å la vedtakene ”tale til meg” og være åpen for hva vedtakene kunne gi av informasjon og hva som eventuelt kunne overraske meg. I denne delen ble analysen foretatt nedenfra og opp (Braun & Clarke, 2006).

Deretter ble kodene samlet i kategorier som dannet utgangspunkt for temaer til videre drøfting (Thagaard, 2013, s. 158-162). I denne delen av analysen hadde hovedtema i problemstillingen, barns medvirkning, en mer fremtredende rolle. I kategoriseringen ble det

benyttet begreper fra teori om medvirkning og det har på denne måten også vært en deduktiv analyseprosess. Kategoriseringen tar likevel utgangspunkt i temaer som er fremtredende i empirien og ikke er forhåndsbestemte kategorier. Det ble utprøvd ulike inndelinger og forsøkt ulike kategorier før det til slutt ble bestemt tre hovedtemaer som lager utgangspunkt for inndeling av kapittel 7 der funnene blir presentert og drøftet. Her presenteres også empirisk data. Presentasjonen er basert på en temasentrert tilnærming. En temasentrert analysetilnærming innebærer at oppmerksomheten i presentasjonene av analysen er rettet mot temaene i vedtakene og det analyseres på tvers av materialet (Braun & Clarke, 2006; Thagaard, 2013, s. 181). Det er knyttet forbindelseslinjer mellom det nemnda gir uttrykk for i vedtakene og begreper fra teori og forskning som beskriver lignende fenomener (Thagaard, 2013, s. 187). Temaene som fremlegges i kapittel 7 er hentet fra empirien og er ikke forhåndsbestemt. Hovedtemaene er 1) Medvirkning som vurderingsgrunnlag, 2) Påvirkning av fylkesnemndas avgjørelser, 3) Fylkesnemndas vurderinger av ønsker og behov, og 4) Begrunnelser for hvorfor barna ikke fikk ønskene sine oppfylt.

6.4 Kvalitet i kvalitativ forskning

Forskning kan være av ulik kvalitet og det er ikke nødvendigvis lett å definere konkrete kriterier for hva som er gode kvalitative studier. Det er likevel flere faktorer som kan si noe om forskningskvaliteten. Troverdigheten som forsker må blant annet opparbeides gjennom redelighet og pålitelighet. Reliabilitet, validitet og overførbarhet er begreper som omhandler hvordan forskeren kan innhente og presentere pålitelige, gyldige og troverdige data. I oppgaven må det også vises transparens, gjennom å være åpen om og redegjøre for egen forforståelse, holdninger og kunnskap, samt hvilke etiske utfordringer som har oppstått i forskningsprosessen. Videre i dette kapittelet redegjøres det for hvordan jeg har arbeidet for å skape en etisk forsvarlig forskningspraksis og god forskningskvalitet gjennom hele masterprosjektet.

6.4.1 Etiske vurderinger

Forskningsetikk omhandler både normer for vitenskapelig praksis og regulering av forskningssamfunnet, og etikk i relasjon til de som deltar i forskningen, samt forhold mellom forskning og resten av samfunnet. Johannesen et al. (2010, s. 89) mener at ”all virksomhet som får konsekvenser for andre mennesker, må bedømmes ut fra etiske standarder”.

Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi (NESH,

2016) inneholder både generelle retningslinjer for forskning og særlige retningslinjer med hensyn til personer og utsatte grupper. Barn og foreldre som gjennomgår en fylkesnemndssak, har som andre familier rett til respekt for deres privatliv (NESH, 2016, s. 17). For noen familier kan det kanskje oppleves som et inngrep i deres familie at en forsker bruker deres fylkesnemndssak til å undersøke et fenomen. Familier i barnevernssaker kan også omtales som sårbare, eller utsatte grupper, med behov for beskyttelse mot urimelige belastninger. Barna i vedtakene har et selvstendig krav på beskyttelse (NESH, 2016, s. 16 og 22).

Det ble tidlig i masterprosjektet vurdert om det er etisk riktig å forske på barns medvirkning i samværssaker, ved gjennomgang av fylkesnemndsvedtak. Ved å bruke foreliggende vedtak som datamateriale, innhentes ikke samtykke fra de som omfattes av vedtakene, noe som i utgangspunktet bryter med hovedregelen om fritt og informert samtykke (NESH, 2016, s. 14-15). Det er likevel valgt å gjennomføre prosjektet på denne måten, blant annet fordi undersøkelsen ikke innebærer direkte kontakt med familiene som omfattes av vedtakene. Familiene utsettes dermed ikke for direkte belastning fordi de ikke selv er deltakere i forskningen. Videre har hensikten med prosjektet har en klar positiv nytteverdi. Medvirkning omfatter noe som skal virke positivt for barn og familier, og det er viktig å forske på tema, for å sikre at barns medvirkning blir ivaretatt av fylkesnemndene. Det fremheves også i de forskningsetiske retningslinjene (NESH, 2016, s. 20) at ”Forskning om barn og deres liv og levekår, er verdifull og viktig”. Jeg anser det som nyttig å kunne bidra til økt kunnskap om barns medvirkning, og arbeide mot at sårbare barn og familier skal kunne oppleve inkludering og deltakelse i saker som omhandler dem.

Dokumentene, som i denne oppgaven er fylkesnemndsvedtak, har i seg selv ingen hensyn som må ivaretas da det er ”en bunke papir”, eller en mappe med digitale dokumenter. Som Tjora (2012, s. 162) skriver, oppfattes dokumentstudier som ”såkalte *ikke-påtrengende metoder*”. Metoden for dette prosjektet bidrar derfor til at barn og foreldre ikke er direkte berørt av forskningen. Innholdet i dokumentene omhandler derimot barn som har opplevd omsorgssvikt og foreldre som har mistet omsorgen for ett eller flere barn. Etter retningslinjene (NESH, 2016) skal det tas hensyn til barn og unges behov for beskyttelse, og beskyttelse av privatliv og familieliv.

Den strenge anonymiteten i vedtakene som publiseres i Lovdatas database gir en form for beskyttelse til de utsatte familiene som omtales i vedtakene. På lovdatas egne nettsider gis følgende informasjon om vedtakene i databasen:

”Databasen inneholder tilfeldig utvalgte vedtak avsagt av Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker fra og med 2002. (...) De er svært strengt anonymisert - det er kun fylkesnemndslederens navn som fremkommer. Alle andre navn - både personnavn og stedsnavn er anonymisert av personverngrunner.” (Lovdata, u.d-a).

Anonymiseringen av vedtakene ivaretar kravet om *konfidensialitet* i forskning, som blant annet handler om at personlige opplysninger skal aidentifiseres (NESH, 2016, s. 16). Både personnavn og stedsnavn er anonymisert av personverngrunner. Den allerede anonymiseringen av vedtakene gjorde at det ikke var nødvendig å melde prosjektet til NSD, da det ikke ble innhentet eller lagret personopplysninger. Dette ble imidlertid drøftet godt med veileder tidlig i prosessen, og vi kom frem til at prosjektet ikke var meldepliktig.

6.4.2 Forskerrollen

Kvalitative forskningstilnæringer innebærer i stor grad at både forsker og deltaker påvirker forskningsprosessen (Thagaard, 2013, s. 19). Forskerens kunnskaper og oppfatninger av virkeligheten, ofte ubevisst, kan ha innflytelse på både hvordan datainnsamlingen foregår og på tolkningen og vektlegging av funn (Johannessen et al., 2010, s. 38). Jeg har derfor vært bevisst min forforståelse gjennom hele prosjektet. Med forforståelse menes hvilke tanker, oppfatninger eller holdninger en har før prosjektstart, som kan påvirke både arbeidsprosessen og resultatet.

Min bakgrunn og mine erfaringer vil kunne påvirke hvordan jeg opptrer som masterstudent og forsker. Tolkningen av data som gjøres i oppgaven vil kunne være preget av at jeg er utdannet barnevernpedagog med erfaringer fra arbeid i barnevernet. Gjennom arbeidet med masteroppgaven har jeg derfor drøftet sentrale problemstillinger med veileder, samt i masterseminar med faglærere og medstudenter.

I den teoretiske fremstillingen av barns rett til medvirkning i kapittel 3 har det vært viktig å få frem ulike forståelser og fremstillinger. Det er derfor arbeidet mye med innholdet av medvirkningsbegrepet slik at ikke min egen forståelse av begrepet skulle prege prosjektet i for stor grad. For å få en nyansert og balansert diskusjon ble det viktig at tolkninger av

data ble begrunnet gjennom både teori og empiri. Utvalget er basert på objektive og begrunnede kriterier, som for eksempel barnas alder og hjemmelsgrunnlag for fastsetting av samvær (bvl. §§ 4-19 jf. 4-12).

6.4.3 Reliabilitet

Et viktig spørsmål i forskning er om dataene er pålitelige. Pålitelighet i forskning betegnes som *reliabilitet* og kommer fra det engelske ordet *reliability* (Johannessen et al., 2010, s. 40). En måte å vise at dataene er pålitelige på er å la andre gjennomføre samme studie og komme til samme resultat. I kvalitativ forskning kan det derimot være vanskelig å forsikre reliabiliteten gjennom etterprøvbarehet fordi gjennomføringen av studien påvirkes av både konteksten og forskeren selv. Thagaard (2013, s. 201-203) fremhever at forskeren i kvalitative studier må skape tillit og fremstå som troverdig ved å argumentere for reliabilitet.

For å skape tillit og fremstå som troverdig i masterprosjektet har jeg måttet være åpen og redelig i beskrivelsen av gjennomføringen. Det er blant annet gjort rede for valg av vedtak gjennom å tydelig forklare fremgangsmåte og å begrunne utvalgskriteriene. Det er videre begrunnet hvorfor temasentrert analysetilnærming er hensiktsmessig å bruke i denne oppgaven. Det er belyst hvordan en etisk utfordring ved tilnærmingen er vurdert og bidratt til å ikke utelukke medvirkningsbegrepet fra den komplekse helhetsvurderingen av samvær. Det har også vært viktig å være bevisst hvordan rollen som forsker kan påvirke både gjennomføringen av prosjektet og tolkningen av dataene. Gjennom hele oppgaven er det gjort bevisste valg for å tydeliggjøre hvor det er gjort egne vurderinger og tolkninger, og når det er hentet innspill fra andre forfattere eller fra empirien i fylkesnemndsvedtakene. Dette er for eksempel gjort ved å ta utgangspunkt i retningslinjer for oppgaveskriving ved VID Vitenskapelige Høgskole (tidligere Diakonhjemmet Høgskole) (Diakonhjemmet Høgskole, 2015) og hyppig bruk av sidetallshenvisning. God henvisningsskikk med nøyaktige henvisninger er en forutsetning for etterprøvbarehet, slik at leseren kan spore informasjonen tilbake til den opprinnelige kilden (NESH, 2016, s. 27-28).

6.4.4 Validitet og overførbarhet

Spørsmålet er så om masterprosjektets resultater faktisk beskriver hvordan barns medvirkning forstås i fylkesnemnda. Validitet er et begrep som benyttes i forskning for å beskrive gyldigheten av en studie. I kvalitative studier handler validitet om i hvilken grad forskningen

reflekterer formålet med studien , og på hvilken måte den representerer virkeligheten (Johannessen et al., 2010, s. 230). Forskeren vil ved å ha god kunnskap om feltet og konteksten, lettere kunne gjengi riktig informasjon eller stille gode spørsmål. I masterprosjektet har det gått med mye tid til å lese om ulike forståelser av medvirkning og søke i anerkjente databaser etter både norsk og internasjonal forskning på feltet. Det å være godt kjent med barnevernet og fylkesnemnda gjennom egen arbeidspraksis kan ha bidratt til at det er gjort antakelser på bakgrunn av egen forforståelse. Det har derfor vært viktig i masterprosjektet å gjøre rede for forskerrollen og hvordan egen forforståelse har kunnet påvirke prosjektet. For å styrke oppgavens validitet er fortolkningene av datamateriale begrunnet i tidligere presentert teori og forskning. Det er også brukt ulike perspektiver i drøftingen for å belyse problemstillingen fra flere hold og på ulike nivåer (Thagaard, 2013, s. 205).

Spørsmålet er videre om resultatene kan *overføres* til andre sammenhenger (Thagaard, 2013, s. 210-211). Utvalget for prosjektet er lite, og resultatene kan derfor ikke generaliseres til å gjelde alle avgjørelser i fylkesnemnda. Den forståelsen analysen og drøftingen gir kan likevel bidra til større innsikt i temaer som belyser utfordringer som kan knyttes til barns medvirkning både i fylkesnemnda og andre rettsinstanser, samt kommunal barneverntjeneste som vurderer spørsmål etter barnevernloven. Prosjektet belyser sentrale temaer som kan være gjenstand for videre drøfting. At noen av temaene sammenfaller med tidligere forskning forsterker også behovet for å fortsette å diskutere ansvaret for og utfordringer ved at barn har rett til å medvirke i komplekse barnevernssaker.

7 Fylkesnemndas forståelser av medvirkning

Gjennom både norsk lovgivning og internasjonale konvensjoner gis barn rett til å medvirke i saker som omhandler dem selv. Bestemmelsene om barns medvirkning definerer derimot i liten grad hva medvirkning i praksis innebærer, utover en rett til å uttale seg, og at vektlegging av barns synspunkter i avgjørelser som har betydning for dem. Oppgavens overordnede problemstilling er hvordan fylkesnemnda forstår barns medvirkning. I dette kapitlet drøftes hvordan nemnda legger barns medvirkning til grunn som rettslig utgangspunkt for sine vurderinger, hvordan de forstår barnas uttrykk for ønsker og behov, og i hvilken grad barna har hatt innflytelse på fylkesnemndas fastsetting av samvær. I drøftingen av problemstillingen vises det til både empiriske funn fra vedtakene og teoretiske forståelser fra redegjørelsene om barns medvirkning og samvær fra tidligere kapitler i oppgaven.

I mange av vedtakene kommer det frem at barna ønsker omfattende samvær med foreldrene sine. I flere av sakene har fylkesnemnda fastsatt et relativt lite samværsomfang, som ikke samsvarer med barnas ønsker. Det har derfor vært viktig å se på hvordan nemnda begrunner vedtakene sine, spesielt i de sakene der barnas ønsker ikke tillegges særlig stor vekt. Begrunnelsene for at barnas meninger vektlegges er blant annet at barnet ikke skal tillegges for mye ansvar og at barna må beskyttes, eller at barna har særlige behov som tilsier at et mindre samværsomfang vil være til det beste for barnet. Før drøftingen gis en kort gjennomgang av de ti vedtakene som er analysert.

7.1 Vedtakene

Vedtakene som er analysert i denne oppgaven omhandler ti familier i forskjellige situasjoner, med ulike grunner til at barna ikke kan bo hjemme. Det er blant annet utfordringer i familiene på grunn av rus, vold og dårlig psykisk helse hos foreldrene. Vedtakene omfatter til sammen 14 barn i alderen 8 til 14 år. Fire av vedtakene omhandler to søsken. I vedlegg 2 finnes en oppsummering av innholdet i vedtakene.

I noen av sakene har barna bodd utenfor hjemmet i forkant av fylkesnemndsbehandlingen. De tidligere plasseringene har enten foregått med samtykke fra foreldrene (som hjelpetiltak etter bvl. § 4-4), ved midlertidig plasseringsvedtak i akutsituasjoner (jf. bvl. § 4-6), ved at foreldrene har mistet omsorgen for barna på et tidligere tidspunkt eller ved privat avtale.

Felles for alle familiene er at samværet mellom barna og foreldrene skal reguleres av fylkesnemnda etter bvl. § 4-19. I de fleste sakene fastsettes samvær mellom barna og begge foreldre, men i hovedsak hver for seg. I en av sakene får mor og far samvær sammen. I to av sakene reguleres kun samvær mellom barn og mor. Samværsomfanget som fastsettes varierer fra to ganger i året av to timers varighet til to ganger per måned á tre timer per gang. I utvalget viser det seg at alle barna har fått mulighet til å uttale seg ved å snakke med en talsperson. Selv om barna har fått si sin mening har deres synspunkter blitt vektlagt i ulik grad svært ulik grad. I neste delkapittel blir det sett nærmere på nemndas forståelser av medvirkning som rettsgrunnlag, bruk av talsperson og vektlegging av barnas synspunkter.

7.2 Medvirkning som vurderingsgrunnlag

For å belyse oppgavens problemstilling, er det sett på flere siden av vedtakene. Det undersøkes både hvordan nemnda forstår barns medvirkning som rettighet, og hvordan de forstår innholdet i begrepet. Dette delkapittelet skal belyse både den overordnede problemstillingen, og den første delproblemstillingen *”i hvilken grad har barna i vedtakene fått uttalt seg om samvær, og i hvilken grad vektlegges deres synspunkter når samværsomfanget skal fastsettes?”* (jf. s. 10).

Det blir først sett på hvordan fylkesnemnda fremstiller og redegjør for medvirkning som rettsgrunnlag for sine vurderinger. Det blir undersøkt om barna får sagt sin mening gjennom oppnevning av talsperson, og i hvilken grad barnas meninger har påvirket det fastsatte samværsomfanget. Til slutt gjennomgås det hvordan barns medvirkning forstås i vurderinger om tilsyn og regulering av telefonkontakt.

7.2.1 Barns medvirkning som rettslig grunnlag

Barn har en lovfestet rett til å medvirke i saker som berører dem. Barnevernssaker der fylkesnemnda skal vurdere om barnevernet overtar omsorgen for et barn, og samvær fastsettes, er klart saker som berører barn. Hvordan fylkesnemnda fremstiller barns medvirkning som rettslig grunnlag for sine vurderinger, kan si noe om hvordan de forstår barns medvirkning som en rettighet, og om det vektlegges i deres vurderinger.

I vedtak 1 redegjøres det for barnets rett til medvirkning på denne måten:

”Barnets syn på saken vil være et viktig element i vurderingen av hva som er til barnets beste. Barnets rett til å bli hørt er nedfelt i FNs barnekonvensjon artikkel 12. Et barn som er fylt 7 år, og yngre barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har etter barnevernloven § 6-3 rett til å uttale seg før det tas avgjørelser som berører ham eller henne. Barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet.”

I redegjørelsen ovenfor vises det til sentralt lovverk om barns medvirkning, både barnevernloven og barnekonvensjonen. Dette tyder på at nemnda forstår barns medvirkning som et grunnlag for deres vurderinger. I tillegg til bvl. § 6-3 og barnekonvensjonen art. 12 som rettslig grunnlag, vises det til at barnets eget syn på saken er et viktig element i vurderingen av hva som er til barnets beste. Denne forståelsen anerkjennes i juridisk litteratur. Lindboe (2011, s. 96) skriver i sin kommentar til bvl. § 6-3 at ”Det vil særlig være ved avgjørelse av hva som er barnets beste at det vil være grunn til å vektlegge barnets syn”. Redegjørelsen for det rettslige grunnlaget for medvirkning i vedtak 1 viser at nemnda er bevisst barns rett til medvirkning i saker som berører dem. I redegjørelsen vises det også til at fylkesnemndas vektlegging av ulike hensyn, må ses i sammenheng med barnets alder og modenhet.

I de fleste sakene inngår barnets syn på saken som et moment i vurderingen av hva som er til barnets beste. Det er nesten ordrett den samme redegjørelsen (som i vedtak 1), som legges til grunn for vurderingene i vedtak 6 og 10. Likheten kan tyde på en generell forståelse i fylkesnemnda, at barnets syn på saken er et viktig element i vurderingen av hva som er til barnets beste. I vedtak 2 finner man tilnærmet den samme redegjørelsen for barns medvirkning. I forbindelse med spørsmålet om hvorvidt omsorgsovertakelse er til barnets beste, er barnets syn et sentralt vurderingstema i vedtak 2. Barns medvirkning er derimot lite synlig i vurderingene av samvær.

I vedtak 8 mener nemnda at barnets mening skal tillegges vekt i spørsmålet om omsorgsovertakelse:

”I vurderingen av om en begjæring om omsorgsovertakelse skal tas til følge skal barnets mening tillegges vekt i samsvar med dets alder og utvikling, jf. barnevernloven § 6-3 første ledd. Jente 1 er i dag 13 år, mens Jente 2 er 8. Spesielt Jente 1 er i en alder hvor hennes mening må tillegges til dels stor vekt.”

I redegjørelsen vurderer nemnda at meningen til et barn på 13 år skal tillegges til dels stor vekt, mens meningen til barnet på 8 år ikke trekkes frem som like tungtveiende. Selv om det vises til barns medvirkning i forbindelse med omsorgsovertakelsen, kan det likevel tenkes at nemnda legger de samme prinsippene til grunn i alle tiltak som vurderes etter barnevernloven.

Barnets syn som vurderingsgrunnlag for alle avgjørelser kommer tydeligere til uttrykk i vedtak 5, hvor nemnd skriver:

”Alle tiltak etter barnevernloven skal vurderes ut fra hva som antas å være til barnets beste, jf. barnevernloven § 4-1, herunder skal barnets ønsker vektlegges i tråd med alder og modenhet, jf. § 6-3.”

I utsagnet kommer det frem at nemnda mener prinsippet om barnets beste gjelder ”alle tiltak etter barnevernloven”. Det betyr at barns mening skal tas hensyn til i alle vurderingen av hva som er det beste for barnet, inkludert hva som er det beste samværet. Også i denne saken forstår nemnda barns rett til medvirkning som en del av vurderingen av hva som antas å være til barnets beste, men innholdet i bestemmelsene er mindre utfyllende.

I vedtak 3 kommer barnets rett til å bli hørt frem på en annen måte. I vedtaket skriver nemnda:

”D og E er store barn som skal høres før det fattes avgjørelse i sak som gjelder dem selv. Barna har fått tilbud om å snakke med en talsperson, et tilbud kun E ønsker å benytte seg av.”

Uten å referere til det juridiske grunnlaget for medvirkning, viser nemnda gjennom det ovennevnte utsagnet, at de mener barna i saken skal høres. Retten til å gi uttrykk for sin mening har nemnda i denne saken forsøkt å ivareta gjennom oppnevning av talsperson. I vedtak 3 vurderes at barnas alder, henholdsvis 14 og 12 år har betydning for vektleggingen av deres standpunkt.

Det samme gjelder i vedtak 4. Nemnda skriver blant annet at:

”A er snart 13 år og hans standpunkt må gis vekt i totalvurderingen av hva som vil være til hans beste.”

Heller ikke i vedtak 4 redegjøres det for barnets rett til medvirkning som et selvstendig rettslig grunnlag for nemndas vurderinger. Nemnda viser likevel i utsagnet ovenfor at de tar hensyn

til barnets standpunkt, som en del av vurderingen av barnets beste. I vedtak 4 mener nemnda at synspunktene til et barn på snart 13 år skal tillegges vekt i vurderingene.

I åtte av vedtakene som er analysert i denne oppgaven, vises en forståelse av at barn har rett til å medvirke. Det er samtidig underlig at barns rett til medvirkning ikke kommer frem i to av vedtakene. Det kan tolkes slik at nemnda i disse sakene ikke anser barns medvirkning som et viktig hensyn i deres vurderinger.

I flere av vedtakene blir barns rettigheter etter bvl. § 6-3 og barnekonvensjonen art. 12 angitt som en del av det rettslige grunnlaget for fylkesnemndas vurderinger. I noen av vedtakene presenteres det rettslige grunnlaget for seg, mens i andre presenteres det etter hvert som ulike sider ved samværet blir vurdert. I forståelsen av barns medvirkning som en rettighet viser redegjørelsene i vedtakene at barns medvirkning anses som et viktig element i den helhetlige vurderingen av hva som er det beste for barnet. Medvirkning står altså ikke alene som et eget overordnet prinsipp i sakene, men som et hensyn inn under vurderingen av hva som er det beste for barnet. Det er referert til barnevernloven § 6-3 og eller barnekonvensjonen uten ytterligere utdyping av hvordan de forstår bestemmelsenes innhold. Dette kommer frem gjennom deres vurderinger andre steder i vedtakene. Videre skal det derfor ses nærmere på hvordan barnas rett til medvirkning ivaretas i vedtakene, først gjennom oppnevning av talsperson.

7.2.2 Ivaretagelse av barnas rett til medvirkning gjennom oppnevning av talsperson

Det kommer frem i flere av sakene frem at fylkesnemnda er opptatt av at barn skal medvirke, ved at de angir barns rett til medvirkning som rettslig utgangspunkt for sine vurderinger. Nemnda legger til rette for at barns medvirkning gjennomføres i praksis, blant annet ved å oppnevne en talsperson for barnet.

I samtlige saker i denne oppgaven har barna fått tilbud om en talsperson. I vedtak 4, som omhandler et søskenpar, fremgår det av fylkesnemndas merknader at begge barna har fått tilbud om å snakke med talsperson, men at kun ett av barna har ønsket å benytte seg av tilbudet. I alle sakene fremlegger talspersonen skriftlig rapport etter samtale med barnet og i noen saker ble talspersonen i tillegg ført som vitne under forhandlingsmøtet. Om barna i disse sakene har hatt tilstrekkelig informasjon til å danne seg et synspunkt gir ikke vedtakene

informasjon om. Det legges likevel som en forutsetning videre i denne oppgaven. Selv om det i flere vedtak fremgår at barna har snakket med en talsperson, kommer barnets mening bare til en viss grad frem i fylkesnemndas vurderinger. Vedtakene gir ikke innsyn i talspersonens rapport i sin helhet, og den videre analysen tar derfor utgangspunkt i uttalelser nemnda refererer til i vedtakene.

I vedtak 1 kommer det frem at:

”Barnet har til sin talsperson formidlet at han ønsker å treffe mor så ofte han vil, og at han selv ønsker å bestemme hyppigheten.”

Her kommer det tydelig fram at gutten ønsker å treffe moren sin ofte. Det er også tydelig at barnet har snakket med talspersonen om samvær, og talspersonen har formidlet dette videre til nemnda. Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening kan i denne saken anses å være ivarettatt gjennom talspersonen.

I vedtak 10 kommer det også tydelig frem at barnet har blitt spurt om samvær. Nemnda skriver blant annet at:

” T. selv ønsker så mye samvær som mulig med både mor og far. Han synes barneverntjenestens forslag er alt for lite.”

I dette vedtaket (vedtak 10) blir det tydelig at gutten har fått mulighet til å si hva han mener om samvær med foreldrene, og om ønsket samværsomfang. Det antas at nemnda har informasjon om barnets ønsker gjennom uttalelser fra guttens talsperson, men ønskene kan også være uttrykt av andre. Ved at gutten kommenterer barneverntjenestens samværsforslag viser utsagnet ovenfor at gutten har fått informasjon om saken før han er spurt om sin mening.

I vedtak 4 gjengir nemnda i enda større grad hva barnet har uttalt til sin talsperson.

”A har til talsperson uttalt bl.a. følgende: *«Om samvær med foreldra: A vil helst bo heime. Men i alle fall ønsker han seg hyppigere og lengre samvær. Han vet ikke hvor ofte, men sier at det er alt for kort med noen timer. Han ønsker å overnatte hos mamma, så kunne de få gjort ting de ikke rekker ved de korte besøkene som er nå - bade i bassenget, eller ta tur til Ø.f.eks. Og mamma kjører bil nå.»*”

Utsagnet over fra vedtak 4, kan antas å være et direkte sitert fra barnet selv. Gutten i denne saken har fritt gitt uttrykk for sin mening overfor nemnda, uten talspersonens eller nemndas tolkninger av hans mening. Utsagnet viser også at gutten har innsikt i at det skal fastsettes samvær etter en omsorgsovertakelse, og at gutten synes å ha gjort seg opp en mening om at samværene bør inneholde overnatting hos mor.

I de ovennevnte vedtakene har nemnda referert til talspersonens rapportering om hva barna mener om samvær. Dette gjelder også i flere vedtak. I vedtak 9 og vedtak 3 henviser for eksempel nemnda til barnas uttalelser til talsperson når de legger til grunn at barna ønsker kontakt med sine foreldre. I vedtak 6 og 8 fremgår det ikke om barna har blitt spurt om hva de mener om samvær. Det er underbygges av Vis og Fossum (2013) som i sin studie, som fant at to tredeler av barna ble spurt om samvær. At nemnda ikke nevner barnas syn i disse ti vedtakene kan ha flere årsaker. De kan mene at barnas mening ikke er sentral for vurderingen av samvær, eller det kan være at barnets talsperson ikke har ivaretatt barnets rett til å uttrykke sin mening.

Det kommer ikke frem i vedtakene om nemnda har vurdert andre måter for å få frem barnets mening, for eksempel egne samtaler med barna. Skal man følge Seim og Slettebøs (Seim & Slettebø, 2007b, s. 28-29) forståelse av medvirkning, kreves en aktiv deltakelse for at det kan kalles medvirkning. Det kan derfor stilles spørsmål til om dagens ordning med talsperson i det hele tatt ivaretar barns rett til medvirkning på en god nok måte, ettersom barna ikke selv er aktive deltakere i fylkesnemnda. Oppnevning av talsperson for barn i alle aldre (fra 8-14år i disse sakene), kan tyde på en styrking av barns rett til medvirkning. Tidligere var det bare noen få barn som ble hørt, og det var kun de eldste barna som fikk oppnevnt talsperson (Vis & Fossum, 2013, s. 2102). Oppnevning av talsperson innebærer ingen aktiv deltakelse fra barna, så det kan diskuteres hvorvidt barnet har medvirket. Uten aktiv deltakelse av barnet selv, er det derfor ikke gitt at deres meninger har påvirket fylkesnemndas avgjørelser. Jeg har derfor undersøkt nærmere om hvilken innflytelse barnas meninger har hatt på samværsomfanget som fastsettes i de ulike sakene.

7.3 På hvilken måte påvirker barnas ønsker samværsomfanget som fastsettes?

I denne delen av oppgaven tas analysen ett skritt videre, fra å se om barna får gitt uttrykk for sine meninger, til å se om deres meninger har påvirket fylkesnemndas avgjørelser. Barnas meninger som kommer frem i vedtakene vurderes opp mot slutningen, for å se om samværsomfanget som fastsettes samsvarer med barnas ønsker. Det er ingen av barna i vedtakene som ikke har fått samvær med foreldrene sine. De fleste barna ønsker omfattende samvær, og i saker der barna tidligere har hatt en samværsordning, ønsker de mer enn de har fra før. Videre tas det utgangspunkt i de åtte vedtakene hvor barnets mening på ulikt vis kommer frem. I vedtak 6 og 8 er det ikke grunnlag for å si om samværsomfanget samsvarer med barnets mening, fordi barnets mening om samvær er fraværende i vedtakene. Det legges derfor til grunn at barna ikke har fått mulighet til å medvirke i disse sakene. I vedtak 4 og 7 vurderes kun grad av medvirkning i forbindelse med samvær med mødrene, ettersom det ikke fremkommer informasjon om hva barna mener om samvær med deres fedre.

I vedtak 4 samsvarer slutningen i stor grad med barnets ønsker for samvær med mor. Gutten uttrykker tydelig sitt ønske om overnatting hos mor, gjennom sin talsperson. I tråd med guttens ønske vurderer nemnda at det beste for gutten vil være å ha seks årlige helgesamvær med mor. Gutten får dermed ønsket om overnatting oppfylt.

I vedtak 2 samsvarer også slutningen, i stor grad med barnets ønske. I denne saken har jenta vært tydelig på at hun ønsker å treffe moren så mye som mulig. I henhold til slutningen gis jenta og moren rett til samvær med hverandre en gang hver tredje uke, hver gang tre timer. Med tanke på at det antas å være en oppvekstplassering av jenta, er samvær hver tredje uke å anse som omfattende samvær. Samværet er det nest mest omfattende av de ti analyserte sakene.

De fleste vedtakene viser derimot at barna i liten grad har hatt innflytelse på fylkesnemndas avgjørelser. I vedtak 10 gir gutten uttrykk for at ønsker mye samvær med foreldrene, og at barneverntjenestens forslag om 4 samvær i året, er for lite. Fylkesnemnda fastsetter likevel et samvær på nettopp 4 ganger i året, med både guttens mor og hans far.

I vurderingen om barna har påvirket resultatet kan det være vanskelig å vurdere hva som er mye eller omfattende samvær. I vedtak 5 skriver nemnda at ”Både B og A ønsker omfattende samvær med sine foreldre”. Hva de legger i omfattende samvær kommer ikke frem. I slutningen til vedtaket fremgår det at:

”4. A og B skal ha samvær med sin mor, Mor tre ganger i året med en varighet på to timer hver gang, jf. § 4- 19. Det gis adgang til å føre tilsyn under samværene.

5. A og B skal ha samvær med sin far, Far seks ganger i året med en varighet på tre timer hver gang, jf. § 4- 19. Det gis adgang til å føre tilsyn under samværene.”

Verken samvær tre ganger i året eller seks ganger i året kan anses som særlig omfattende. Spesielt når et sterkt begrenset samvær anses å være samvær som blir gjennomført én til to ganger i året eller sjeldnere (Haugli & Havik, 2010, s. 126). I denne saken kan det sies at barna har gitt uttrykk for sine synspunkter, men at deres meninger ikke er tillagt vekt. Barnas meninger har i liten grad påvirket fylkesnemndas avgjørelse i denne saken.

I vedtak 1 har gutten medvirket, men bare til en viss grad. Gutten har sagt til sin talsperson at han ønsker å treffe moren så ofte han vil. Gutten og hans mor gis rett til samvær med hverandre en gang i måneden, med en varighet på 4 timer. Guttens utsagn antyder at han ønsker et omfattende samvær med moren, noe en gang i måneden kan anses å være. Saken skiller seg ut ved at gutten ikke ønsker å ha et fast samvær med far, men han ønsker å treffe mor så ofte han vil. Nemnda fastsetter et samvær med gutten og begge foreldrene. Likevel har nemnda fastsatt et samværsomfang med både guttens mor og far. Dette viser liten grad av medvirkning i avgjørelsen om samvær mellom gutten og faren. At nemnda fastsetter samvær med far, selv om han ikke selv ønsker det, kan være et uttrykk for det biologiske prinsipp. Nemnda har en oppfatning om at opprettholdelse av kontakt mellom far og sønn har en egenverdi. I denne saken står det biologiske prinsipp sterkere enn barnets mening.

Dette fører oss videre til et annet viktig spørsmål knyttet til barns medvirkning i saker om samvær. Er medvirkning ensbetydende med enighet? Follesø (2007, s. 182). Kanskje kan det å delvis være enige, og at man sammen kommer frem til en løsning, bety at barnet har vært inkludert i avgjørelsen. Follesø (2007) mener at målet med medvirkning ikke er å finne endelige sannheter, men å nyansere. I henhold til Follesøs forståelse, er barnets mening et element, eller en nyanse, i en helhetsvurdering av hva som er til barnets beste. Det er vanskelig å vurdere barnets medvirkning isolert fra andre faktorer.

Barnas beskrivelser om ønsket samværsomfang kan være svært lite konkrete, og gjør vurderingen om hvorvidt deres meninger er blitt hørt vanskelig. I vedtak 3 skriver nemnda at:

”D og E er glade i mor, og nemnda legger til grunn at de begge har et ønske om å ha kontakt med mor”

I denne saken kommer det kun frem” et ønske om å ha kontakt”. Hvilken type kontakt, eller hvor ofte, er uvisst. Utsagnet antyder at barna ønsker en regelmessig kontakt med mor.

Samværsomfanget fastsettes til to ganger i året. I henhold til juridisk litteratur er to ganger i året å anse som et svært begrenset samvær. «Et ønske om kontakt» blir her ikke vurdert som «regelmessig», men til «svært begrenset».

I beregningene om hvorvidt barna medvirker i høy eller liten grad, kan en feilkilde være at man ikke vet hvilket resultat nemnda ville kommet frem dersom de ikke hadde lagt vekt på barnets mening. Der nemndas vurderinger samsvarer med barnets ønsker, er det lett å anta at de legger vekt på barnas meninger.

Mens det i de sakene hvor de fraviker fra barnas ønsker, antas at barnets stemme ikke er blitt hørt. Dette kommer tydelig frem i vedtak 1, der nemnda velger å ikke stoppe samvær mellom gutten og far, og barnets ønske ikke blir etterfulgt. Det er på sin plass å nevne at der hvor nemnda ikke legger barnets ønske til grunn, ikke er ensbetydende med at barnet ikke er lyttet til, eller at barnets mening og ønsker ikke er tatt med i vurderingen. Det kan også bety at nemnda har latt andre grunner veie tyngre, slik som i vedtak 1.

Barnets mening skal videre vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Det er interessant å undersøke om graden av medvirkning øker med barnets alder. De yngste barna i sakene er 8 år, det eldste barnet er 14 år. I vedtak 3 ble det i et tidligere underkapittel (se kap. 7.2.1) vist til at barn på 12 og 14 er i en alder der deres mening skal tillegges til dels stor vekt. Det er derfor underlig at barna i disse vedtakene i liten grad har påvirket fylkesnemndas avgjørelse om samvær. I vedtak 2, der jenta bare 10 år kan man se en større påvirkning av samværet. Dette indikerer at barnets alder har liten betydning for hvorvidt barnets mening tillegges vekt eller ikke. Flere av barna i de andre sakene er mellom 8 og 10 år og medvirker i liten grad. Nemnda legger med andre ord liten vekt på barnets alder i sine vurderinger av samvær, og dette gjør det vanskelig å antyde at barnas lave alder er en avgjørende faktor for

barnas medvirkning. Holland (2004) viser til at flere forskere mener at selv svært små barn kan gi uttrykk for ønsker og følelser, før de har dannet seg et kognitivt synspunkt Holland (2004, s. 84). Det er derfor viktig at barn får gi uttrykk for sine ønsker og følelser uansett alder. Videre undersøkes om barn medvirker i vurderingene om adgang til å føre tilsyn, og regulere telefonkontakt eller kontakt på sosiale medier.

7.3.1 Barnas medvirkning i spørsmål om tilsyn og regulering av telefonkontakt

I 9 av vedtakene blir tilsyn vurdert etter begjæring om tilsyn fra barneverntjenesten. I vedtak 1 blir tilsyn ikke vurdert da det ikke er begjært av partene. Barneverntjenesten gis anledning til å sette inn tilsyn i 7 av sakene.

I vedtak 2 begrunner nemnda adgang til å føre tilsyn på følgende måte:

”Fylkesnemnda har kommet til at det er nødvendig med adgang til tilsyn. Det er ikke lenge siden mor gjorde forsøk på å ta jenta ut av landet for å komme unna barnevernet, og hennes impulsivitet og skepsis til barnevernet medfører en fortsatt risiko for at hun vil forsøke på nytt. Videre har mor involvert jenta i barnevernssaken og ikke evnet å skjerme henne for andre ting hun ikke er moden for å takle. Tilsyn kan bidra til å beskytte jenta under samvær og er nødvendig for å hindre risiko for skade.”

I vedtaket mener nemnda det er fare for at jenta blir kidnappet under samvær, og tilsyn kan settes inn som kontrolltiltak. Begrunnelsen for tilsyn handler om beskyttelse av barn, fra skade eller psykiske belastninger. Det står ingenting om jenta selv ønsker tilsyn under samværene. Barnets perspektiv er fraværende i vurderingen av tilsyn. Nemnda begrunner tilsynet med barnets behov, og at det anses som nødvendig for å skjerme barnet fra å bli involvert i barnevernssaken.

En lignende begrunnelse kommer i vedtak 6, hvor nemnda begrunner tilsyn slik:

”Mors forhold til rus, mors involvering av A i saken, samt mor ustabilitet og svingninger, medfører at det er nødvendig med tilsyn.”

I vedtak 6 er det i tillegg andre faktorer som ligger til grunn. Det vurderes som nødvendig med tilsyn for at barna skal kunne skjermes for mors rusproblematikk og mors ustabile psykiske helse. Det skrives ingenting om barnet selv ønsker tilsyn.

Det framgår kun i en av sakene at barna selv ønsker tilsyn under samvær. I vedtak 9 skriver nemnda i sin vurdering av tilsyn følgende:

”Barna har tidligere vært klare på at de ønsker tilsyn under samværene med foreldrene. Selv om barna ikke eksplisitt uttaler dette til talspersonen i saken her, mener fylkesnemnda at det vil være hensiktsmessig å videreføre tilsynsordningen, da tilsyn nå som før må antas å redusere den indre belastningen for barna og motvirke reaktivering av utrygghet.”

I denne saken mener fylkesnemnda at barna ønsker tilsyn under samvær, på bakgrunn av at de ikke har motsagt seg det tilsynet som allerede er satt.

I tre av vedtakene har barneverntjenesten foreslått en regulering av telefonkontakt, eller kontakt via sosiale medier, mellom barn og foreldre. I vedtak 8 tar fylkesnemnda barneverntjenestens forslag til følge. I vedtaket baserer reguleringen seg på samme vurdering som ved behov for tilsyn.

”Sett hen til at de skadevirkninger barna kan bli utsatt for ved samvær med far vurderer fylkesnemnda at det er nødvendig med tilsyn på samværene. Tilsyn er et kontrolltiltak som må være begrunnet i behovet for å avverge skade eller fare for barnet, herunder også psykiske belastninger. Fars bagatelliserende oppfatning er av en slik karakter at det er nødvendig å kontrollere hva som blir sagt på samværene. En tilsynsperson vil derfor kunne avverge at barna blir utsatt for psykiske belastninger. Basert på det ovennevnte kan der derfor heller ikke være noen telefonkontakt eller øvrig kontakt på elektroniske medium mellom far og barna.”

Behovet for regulering av telefonkontakt og kontakt via sosiale medier, mellom jentene og deres far, begrunnes i at jentene har behov for beskyttelse fra far. Det fremgår ikke av vurderingen om jentene selv har uttrykt behov for regulering av telefonkontakt.

I vedtak 4 tar ikke nemnda barneverntjenesten sitt forslag til følge, med denne begrunnelsen:

”Det har vært telefonkontakt mellom A og biologisk familie hver søndag. Fosteremor opplyste at dette hadde gått greit, men at det ikke var alle søndagene A ønsket å ringe. Etter bevisførselen kan ikke nemnda se at det er ført bevis for at det er nødvendig å regulere telefonkontakten mellom far og A til en dag i uken. Dette er dagens ordning som har fungert greit, og det er da ikke nødvendig å fastsette ordningen i et vedtak. Når det gjelder sosiale medier har ikke dette vært tema siden romjulen i fjor, da det ble opprettet en Facebook-konto for A da han var på besøk på Z. Denne kontoen er slettet, og det har ikke vært noe tema senere. Det vises også til A sin uttalelse til talsperson. Nemnda kan derfor ikke se at restriksjoner i forhold til sosiale medier er et nødvendig tiltak.”

I vedtak 4 er barnets ønsker vurdert. Det kommer først frem at barnet ikke har alltid har ønsket å ringe far ved tidligere avtaler. Det vurderes likevel at det ikke er behov for å regulere telefonkontakten til kun en dag i uken, etter en vurdering på at dagens ordning fungerer greit. Hva gjelder kontakt på sosiale medier, viser nemnda til at det tidligere har vært en situasjon med en Facebook-konto. Det vurderes videre at situasjonen er rettet opp, og at det ikke lenger er behov for regulering. Her viser nemnda til barnets uttalelse til talsperson. Det kommer ikke frem hva barnet har sagt til talsperson om dette, men det må antas at barnet har sagt at det ikke lenger er et tema. Fylkesnemnda vurderer at det verken er behov for regulering av telefonkontakt eller regulering av kontakt via sosiale medier.

Heller ikke i vedtak 3 vurderer nemnda at det er nødvendig å regulere kontakten mellom barna og mor, men vurderingen baserer seg på noen andre faktorer:

”Nemnda ser at det kan være uheldig for barna dersom de har kontakt med mor uten at de som nå er deres omsorgspersoner er kjent med dette. Slik kontakt kan være særlig uheldig for D, som etter det opplyste har en tendens til å isolere seg og ikke snakke med voksne om det som oppleves som vanskelig. På den annen side fremstår det som klart at det for barneverntjenesten i praksis vil være vanskelig om ikke umulig å regulere telefonkontakt og kontakt via sosiale medier mellom en mor og barn på henholdsvis 12 og 14 år.”

I denne saken ser fylkesnemnda behovet for regulering av kontakt med mor via telefon og sosiale medier, men de ser det vanskelig å kontrollere hvorvidt barnet og mor har kontakt, særlig når barna er 12 og 14 år. Det begrunnes derfor ikke i mangel på behov, men i mangel på gjennomføringsevne av reguleringen.

Vedtakene viser samlet sett at barnas meninger i liten grad påvirker nemndas avgjørelser om samvær mellom barn og foreldre. Alder har ikke særlig stor betydning i vedtakene som er analysert. Heller ikke i spørsmålet om begrensning i telefonkontakt, eller kontakt på sosiale medier, er barnets perspektiv spesielt synlig i fylkesnemndas vurderinger. Reguleringen er i stor grad begrunnet i fylkesnemndas vurdering av hva barnet har behov for, og i liten grad hva barnet selv ønsker eller mener om en eventuell regulering. Det kan tyde på at nemnda ikke har en forståelse av at barn skal medvirke i spørsmålet om tilsyn og regulering av telefonkontakt, men at reguleringen skal behovsvurderes av nemnda. Det skal derfor sees nærmere på hvordan fylkesnemnda vurderer uttrykk for barns ønsker og behov i neste delkapittel.

7.4 Fylkesnemndas vurderinger av ønsker og behov

I denne delen skal det sees nærmere på innholdet i barnas uttalelser til talsperson, og hvordan barns mening kommer frem i sakene. Spørsmålet som stilles til vedtakene er; *hvordan forstår nemnda barns uttrykk for ønsker og behov?*

7.4.1 Et ønske om samvær

Barnets meninger, ønsker og synspunkter blir ofte beskrevet av voksne, for eksempel en talsperson, og deretter tolket. Det blir derfor først sett på hvordan barnets ønsker om samvær kommer fram i vedtakene.

Å ønske seg noe kan forstås som et håp i en ideell verden, i motsetning til et synspunkt som forstås mer som en oppfatning i nåtid. Ulvik (2009, s. 1153) viser til at man kan ønske på ulike nivåer. Han skiller mellom eksistensielle ønsker om hvordan livet skulle være, og ønsker barn kan ha til barnevernets tjenester når livet er slik som det er. Som eksempel bruker Ulvik en uttalelse fra et barn om at ”alle barn vil helst bo hos mammaen sin”. Utsagnet kan ikke umiddelbart forstås som at det gjelder barnet selv akkurat nå, det kan like gjerne forstås som en viten om det vanlige og normative, et ønske om noe som er vanlig i dagens samfunn. Begrepet ”å ønske seg” kan forstås som mindre konkret enn ”å ville” eller ”å mene”. Det kan antyde en holdning i nemnda at barnas meninger ikke gir uttrykk for et klart standpunkt, men ønsker i en ideell verden. På den annen side kan det kanskje være urimelig å anta at barn har noe annet enn ønsker når det gjelder samvær med foreldrene. Det betyr likevel ikke at de skal vektlegges i mindre grad.

I vedtak 1 har barnet til sin talsperson

”(...) formidlet at han ønsker å treffe mor så ofte han vil, og at han selv ønsker å bestemme hyppigheten” og ”gitt uttrykk for at han ikke ønsker noen fast kontakt med far.”

Ved å se på uttalelsen formidles det hva gutten *ønsker*, og *ikke ønsker*.

Også i de andre vedtakene benyttes *ønske* som begrep for å beskrive hva barnet mener. Om samvær skriver nemnda i vedtak 2 at:

”Jenta er tydelig på at hun ønsker å treffe mor så mye som mulig, og at hun savner henne når hun bor i beredskapshjemmet.”

Barns ønsker kan være flertydige slik at det ikke kommer frem et klart synspunkt. I vedtak 2 skriver nemnda:

”Jenta sa til talsperson at hun trives i fosterhjemmet og med ”søstre” der, og at hun vil savne dem om hun skal flytte. Likevel vil hun helst bo med mor. Hun sier at hun gjerne kan bo i fosterhjem dersom hun får være mye sammen med mamma.”

Det kommer at barnet både sier at hun trives i fosterhjemmet og at hun vil være mye sammen med moren. Barnet har ikke i denne saken et tydelig standpunkt til samvær, men hennes uttrykk for ønsker kan være en faktor i fylkesnemndas vurdering. Like viktig som å få barnet til å ytre seg, er fortolkningen av samtalematerialet som ytringer i kontekst. Skivenes og Strandbu (2006 I Ulvik, 2009, s. 1153) legger stor vekt på at voksne bestreber seg på å utforske hva barn mener med det de sier. Flertydigheten i barnas uttrykk kan ha sammenheng med at barnet har ambivalente følelser og at barn er svært lojale til sine foreldre. I tillegg kan det ha sammenheng med at barn kognitivt ikke klarer å forstå konsekvenser i så ung alder som det er snakk om flere av sakene. Det stilles store krav til barna når de skal medvirke, og det forutsettes at de handler rasjonelt, og forstår det de er med på. Det er et viktig aspekt i forhold til ansvarliggjøring av barn for egen medvirkning.

I vedtak 1 mener nemnda at barnet har hatt ”(...) et noe ambivalent forhold i sitt syn på samværene med far”. Nemnda måtte derfor tolke barnets utsagn om samvær med far. Selv om barnet hadde uttalt at han ikke ønsket fast kontakt med far, vurderte nemnda likevel at det skulle opprettes en samværsordning mellom gutten og hans far. De argumenterte med at en fast ordning ga forutsigbarhet.

Fylkesnemndas forståelse av at barnas ønsker er lite konkrete, eller flertydige, kan ha betydning for deres vektlegging av deres meninger. Hvordan nemnda tolker barnas uttrykk for ønsker og behov, vil derfor kunne påvirke i hvilken grad barnet medvirker. Det skal nå sees på hvordan reaksjoner på samvær kan være et uttrykk for hva barnet mener om samvær med foreldrene.

7.4.2 Reaksjoner på samvær

Finnes det måter, andre enn der barnet uttrykker seg direkte til talspersonen, som kan vise barnets ønsker? Kan for eksempel barnas reaksjoner etter samvær bidra til å vise hva de ønsker og mener? Dette skal jeg se nærmere på, gjennom noen av fylkesnemndas vurderinger vedrørende reaksjoner på samvær.

I syv av vedtakene vurderer nemnda om det har forekommet reaksjoner på samvær. I vedtak 9 skriver nemnda følgende om reaksjoner på samvær:

”Fostermor har forklart at barna i etterkant av samvær har fysiske reaksjoner i form av ufrivillig vannlating og avføring. D er mer urolig, og C kan være fjern og ukonsentrert. Slike psykiske og psykosomatiske reaksjoner forekommer ikke sjelden hos barn i tilsvarende saker. (...) Ofte vil imidlertid barnet ikke ha kognitiv kapasitet til å begripe og forholde seg til de ulike rammene som fosterhjemmet og familien representerer, noe som gjør at overgangen til samvær kan bli krevende for barnet.”

I denne saken kommer det tydelig frem at barna har sterke reaksjoner, særlig i etterkant av samværene, og at reaksjonene er negative. Fylkesnemnda viser at reaksjonene er et uttrykk for en vanskelig overgang til samværene, men ikke at samværene i seg selv er vanskelige. De er derfor oppmerksomme på årsaken til reaksjonen og sier ikke automatisk at reaksjonen er negativ eller at den er skadelig for barna å ha slike reaksjoner på samvær. De mener videre at reaksjonene ikke gir tilstrekkelig grunn til å redusere samværet. Så selv om det i denne saken er rapportert om negative reaksjoner etter samvær vurderer nemnda at barnas reaksjoner ikke er å være av slikt omfang at de er til hinder for en fortsatt positiv utvikling. De mener derimot at reaksjonene tilsier at barna ikke har behov for økt samvær.

I andre vedtak er vurderingene om reaksjoner kortere. For eksempel i vedtak 8 skriver nemnda at:

”Det er ikke opplyst at barna har hatt noe særskilte reaksjoner etter denne kontakten”

Kontakten nemnda referer til er jevnlig kontakt med barnas far de siste to årene. I denne saken har nemnda vært oppmerksomme på at reaksjoner i forbindelse med samvær kan forekomme, men viser til at det ikke er dokumentert i denne saken. Nemnda synes å legge vekt på hensyn som kan redusere samværsomfanget, og i mindre grad synliggjøre de positive virkningene av samvær, for eksempel at barnet smilte bredt da hun så mor. I saker der nemnda skriver at barnet ikke har negative reaksjoner, kan det da antas at barnet har positive

reaksjoner? Ved at nemnda kun vektlegger negative reaksjoner på samvær i sin vurdering av barns behov, gir et unyansert bilde av de faktiske forhold, og barnets beste vil dermed ikke komme frem.

7.4.3 Generelle og individuelle behov for samvær

Fylkesnemnda vektlegger barnas behov i sine vurderinger. Både barns generelle behov, og særlige, individuelle behov vurderes etter barnefaglig kunnskap.

I vedtak 5 legger nemnda barnets behov til grunn for samværsordningen:

”Nemnda har kommet til at ut fra barnas behov må fastsettes en samværsordning som er mer omfattende for far enn for mor.”

Hvilke konkrete behov guttene har for samvær med foreldrene kommer ikke tydelig frem. Nemnda skriver senere i vedtaket at guttene har hatt jevnlig samvær med far, og at det ikke er dokumentert reaksjoner etter samværene. Nemnda skriver også at barna er glade i sine foreldre, og at de har en følelsesmessig tilknytning til dem. Underliggende ligger et argument om at barna har behov for å opprettholde relasjonen de har til foreldrene sine, i størst grad deres far.

I vedtak 2 kommer det fram at jenta som har bodd i beredskapshjem i forkant av fylkesnemndsbehandlingen ”(...) savner mor og ønsker å klemme henne mer”. I dette utsagnet gir barnet uttrykk for at hun ønsker, og har behov for, fysisk kontakt med moren. Det fremgår også av vedtaket at jenta er opptatt av hvordan mor har det, og samværene kan bidra til å redusere savnet av mor, eller trygge barnet på at mor har det bra.

I vedtak 4 har barnet et annet behov for samvær.

”(...) så kunne de få gjort ting de ikke rekker ved de korte besøkene som er nå – bade i bassenget, eller ta tur til Ø (...).”

Guttens behov for samvær er i denne saken mer konkret. I guttens utsagn kommer det frem at han ønsker utvidet samvær for å ha tid til aktiviteter med moren. Fylkesnemnda viser at de forstår barnets behov for samvær. Det kan videre virke som nemnda legger til grunn at samvær er et gode og noe positivt, med egenverdi for barna.

I vedtak 9 legger nemnda til grunn at barnas behov for samvær veier tyngre enn barnets behov for beskyttelse fra reaksjoner etter samvær.

”Selv om fylkesnemnda ikke betviler at begge jentene viser reaksjoner i forbindelse med samvær, er det etter nemndas syn ikke tilstrekkelig grunn til å redusere samværet. Foreldrene opptrer adekvat under samværene, og barnas reaksjoner synes ikke å være av et slikt omfang at de er til hinder for en fortsatt positiv utvikling. Fylkesnemnda legger dessuten vekt på at [barna] har en etablert relasjon til foreldrene, som de selv opplever det som viktig å bevare.”

I dette utsagnet kommer det frem at barna kan ha behov for samvær med foreldrene selv om de har negative reaksjoner, fordi de har en tilknytning til foreldre de har behov for å opprettholde. Fylkesnemnda legger vekt på barnas konkrete behov for kontakt med foreldrene. Nemnda mener videre at jentene har full bevissthet om realitetene rundt plasseringen og den situasjonen de befinner seg i, og vurderer at samværene kan bidra til at jentene er mindre urolige for om foreldrene har det bra.

I vedtak 6 er også nemnda opptatt av at det er en egenverdi å opprettholde kontakt med foreldrene, men begrunner det mer generelt. De skriver blant annet at:

”Barn og foreldre har rett på samvær med hverandre selv om de ikke bor sammen, jf. barnevernloven § 4-19 sammenholdt med det biologiske prinsipp som bygger på at det har en egenverdi for barn å opprettholde kontakten med sitt biologiske opphav.”

I denne saken (vedtak 6) legger nemnda vekt på det biologiske prinsippet og de legger til grunn at barnet har et generelt behov for kontakt med sitt biologiske opphav. Denne begrunnelsen viser til en mer generell forståelse av at barn og foreldre som ikke bor sammen har behov for kontakt. De viser derimot ikke til hvilket behov barna i den konkrete saken har til å opprettholde kontakt med sine foreldre.

I vedtak 10 gis en gutt rett til samvær med mor og far hver for seg, begge med et omfang på 4 ganger i året, hvert på inntil 5 timer.

”T. har store og omfattende utfordringer som krever langvarig oppfølging. Han skal etableres og trygges i et fosterhjem, og dette vil nødvendigvis ta tid og være krevende for ham.”

I denne saker en gutten særlige behov for oppfølging i fosterhjemmet fremtredende i argumentasjonen for mindre samvær med foreldrene. Et relativt lite samværsomfang begrunnes i at gutten har behov for å etablere seg i fosterhjemmet, og at dette ikke kan forenes med et stort samværsomfang.

Vedtakene henviser til barnevernlovens forarbeider der det er uttalt at omfanget av samvær skal vurderes i forhold til plasseringens forventede varighet, samværets formål, og hensynet til barnets beste. I samtlige vedtak gis det uttrykk for at barna skal bo utenfor hjemmet over lengre tid. 7 av vedtakene beskriver plasseringen som langvarig eller som en oppvekstplassering. Flere av vedtakene henviser også til rettspraksis om fastsetting av samvær ved oppvekstplasseringer, blant annet Rt-2012-1832 med henvisning til NOU 2000:12, s. 211.

I vedtak 7 legger for eksempel nemnda til grunn at plasseringen blir varig og at ”Ved langtidsplasseringer vil et samværsomfang på 3-6 ganger per år være det vanlige i henhold til Høyesterettspraksis”. Dette kan tyde på at nemnda anser det som et generelt behov for samvær 3-6 ganger per år i tilfeller der barnet skal bo i fosterhjem over flere år. Dette bekreftes ytterligere ved at det fastsatte samværet mellom mor og barn i denne saken er 4 ganger i året av 3 timer hver gang. I denne saken gir barnet uttrykk for at han har reserverasjoner mot å besøke moren i fengsel. Når nemnda likevel fastsetter et samvær mellom gutten og mor, viser nemnda at de på et generelt grunnlag mener gutten har behov for samvær med sin mor.

I vedtak 3 henvises det også til rettspraksis i forståelsen av samværets formål.

”Ved langvarige fosterhjems plasseringer følger det av juridisk teori og rettspraksis at samværets formål skal være at barna skal beholde kjennskap til sine foreldre. Samværet skal i slike saker ikke ha som formål å tilrettelegge for en tilbakeføring av barna.”

Formålet med samværet begrunnes i generelt utgangspunkt fra juridisk teori og rettspraksis. Denne forståelsen bidrar til mindre rom for individuelle vurderinger. Vurderingen av hva som er til barnets beste skal altså være en konkret vurdering i hver enkelt sak. I vedtak 3 viser nemnda senere i vedtaket at ”Til tross for forannevnte utgangspunkt, må hver sak gis en individuell vurdering”. Det betyr at nemnda både ser til rettspraksis, og foretar en konkret vurdering av hva som er det beste samværet for barnet.

I vedtak 8 forstår nemnda i større grad at fastsetting av samværsomfang må bero på en konkret helhetlig vurdering av hva som vil være til barnets beste. Nemnda er i tvil om mor kan få tilbake omsorgen for jentene, men fastsetter et relativt omfattende samværsomfang mellom mor og barna med begrunnelsen:

”Fylkesnemnda vurderer at mor har vært en ressursperson for barna, og at det er viktig at mor igjen kommer i en slik posisjon at forholdet til barna i størst mulig grad blir normalisert. Barna og mor må derfor gis tilstrekkelig med tid og rom slik at tillitten mellom dem kan gjenopprettes.”

Nemnda vurderer videre at det vil være bedre med hyppigere samvær av noe kortere varighet. De begrunner hyppigere samvær med at *«barna har behov for tilstrekkelig med tid og rom, slik at tillitten mellom mor og barna kan gjenopprettes»*. Samværsomfanget som fastsettes i denne saken er to ganger per måned á tre timer per gang, og er langt over det høyesterettspraksis anses som vanlig samvær ved oppvekstplasseringer. Nemnda viser dermed at de har foretatt en konkret individuell vurdering av barnas behov fremfor å fastsette et samvær på bakgrunn av en generell forståelse om vanlig samværsomfang for barn i langvarige plasseringer.

I noen av vedtakene beskriver nemnda barnet som sårbar. For eksempel skriver nemnda i vedtak 6 at:

”Nemnda tar videre utgangspunkt i at A er et sårbart barn”

Hva nemnda legger i et sårbart barn sier de ikke noe om. Det kan stilles spørsmål til om barn som er utsatt for omsorgssvikt automatisk er sårbare. Kvello (2010, 2015) har forsket på hvilke faktorer som kan utgjøre en risiko for barns utvikling. Det er viktig å bemerke at en risikofaktor ikke kan ses isolert, og hva som påvirker barnets negativt, beror på en helhetlig vurdering av risiko. En automatisk sårbarhet undergraver barnets selvstendige egenskaper, og individuelle behov. Samtidig kan en anerkjennelse av barnets sårbarhet fremheve viktigheten av at barnets særskilte behov nettopp blir ivaretatt.

Barneperspektivet kommer tydelig frem i nemndas vurderinger av samvær, fordi de begrunner sine vurderinger i barnas behov. Samtidig kan man se at selv om barnets ønsker kommer klart frem, vurderes det av nemnda at barnet i tillegg har andre behov som må tillegges vekt.

Vurderingene av barnets ønsker og det nemnda vurderer som barnets behov, viser at prinsipper og hensyn utfordrer hverandre.

Det stilles store krav til barna når de skal medvirke, og det forutsettes at de handler rasjonelt. Det kan være at det i barnevernssaker er slik at barna har stor tillit saksbehandler, og at de ønsker at saksbehandler skal ta beslutninger (Askheim, 2012, s. 148). Det er ikke sikkert barna ønsker å medvirke, og en følelsesmessig involvert part vil sjelden være rasjonell til enhver tid. ”Ofte kan man ta det som en selvfølge at den unge skal være interessert i å delta, å velge å ikke ta det ansvaret er også en form for medbestemmelse” (Winsvold & Falck, 2011, s. 14)

Oppsummert vil jeg si at både barnets perspektiv og barnevernsperspektivet er fremtredende i vedtakene. Barnets perspektiv kan ved flere anledninger utfordre de voksnes vurderinger av hva barnet har behov for. Det kan virke som om nemnda forstår ønsker og behov som forskjellige ting, og at behovene de tillegger barna får tyngre vekt enn barnas egne ønsker. Barna blir i disse sakene ikke sett på som selvstendige aktører, og nemndas avgjørelser er ”voksenstyrt”. Det oppstår motsetninger mellom det å anerkjenne barnet som et selvstendig individ som kan gi uttrykk for egne behov, og en mer universell forståelse av hva barn har behov for. Alder og modenhet spiller her en stor rolle i vurderingen (Bunkholdt & Kvaran, 2015, s. 48). Det er viktig å ikke undervurdere generell, barnefaglig kunnskap. Samtidig er barnets egen stemme en kilde til viktig informasjon om hva barnet har behov for. Som Seim (2007, s. 85) skriver; ”det profesjonelle skjønnnet må inkludere barnets egen stemme, hvis barnets behov for beskyttelse skal ivaretas”.

7.5 Begrunnelser for hvorfor barna ikke får ønskene sine oppfylt

Undersøkelsen viser at det finnes flere hindringer for medvirkning i barnevernssaker. Det handler blant annet om ulike oppfatninger og holdninger til hvor mye barn skal medvirke. I flere av sakene hvor barna er tydelig på at de ønsker omfattende samvær med foreldrene, får barna likevel fastsatt et mindre omfattende samvær. En av begrunnelsene som går igjen i flere av fylkesnemndsvedtakene, er frykt for å påføre barn belastninger gjennom å medvirke. Det er også et spørsmål om ansvar i barnevernssaker.

Forståelsen av at barn tillegges for mye ansvar hvis de får bestemme kommer tydelig frem i vedtak 1. Der ønsket barnet å treffe moren så ofte han vil, mens han ønsket ikke et fastsatt samvær med faren. Nemnda vurderte at det ikke var en god løsning at barnet selv skulle bestemme hyppigheten av samvær med mor, slik barnet selv ønsket. De argumenterte med at barnets løsning ville ”legge et for stort ansvar på Barnet”. Også om samværene med far vurderte nemnda at:

”Det er ikke slik at Barnet skal bære ansvaret for at det gjennomføres samvær, slik situasjonen synes å ha vært fram til nå”.

Nemnda gir uttrykk for en generell forståelse av at barn ikke skal ha ansvar for avgjørelser om samvær. Dette kan ha sammenheng med en frykt å påføre barn belastninger. Det kan handle om en forståelse av at barnet ikke er i stand til å bære ansvaret for et samvær, for eksempel dersom det skulle skje noe som endrer barnets mening om samvær, eller at samværene ikke fungerer på en god måte.

Barnas behov for beskyttelse er også grunnlag for adgang til å føre tilsyn under samværene. I vedtak 2 skriver nemnda:

”Tilsyn kan bidra til å beskytte jenta under samvær og er nødvendig for å hindre risiko for skade.”

Barnas behov for beskyttelse under samvær anses som viktige, mens barnas egne meninger om tilsyn gis det ikke informasjon om i vedtakene. Det er derfor lett å anta at barna ikke har blitt spurt om dette under samtale med talsperson, men studiet gir ikke grunnlag for annet enn spekulasjoner rundt dette. Er ikke tilsyn nettopp en beskyttelse mot skade under samvær. Nemnda argumenter både for et mindre samværsomfang enn barnet ønsker og tilsyn under samværene. Det er tydelig at nemnda anser beskyttelse av barn som et tungtveiende hensyn i vurdering av samvær.

Seim og Slettebø (2007b) stiller spørsmål til om behov for beskyttelse er en motsetning til medvirkning. Blir barna beskyttet ved å holdes utenfor?

Opdal (2002) er opptatt av å vurdere et paradoks som fremkommer når barnet hevdes å ha rett til både beskyttelse og til deltakelse. Paradokset oppstår fordi barnets beskyttelsesrett ikke lar seg forstå løsrevet fra en eller flere foresatte (foreldre) som er gitt myndighet til å bestemme.

Samtidig deltakerretten nettopp krever at barnet selv får treffe sine avgjørelser. Fylkesnemnda har myndighet til å bestemme, men det samme paradokset oppstår der. Barnet skal beskyttes fra belastende samvær med foreldrene sine, samtidig som de skal kunne være med å påvirke samværsomfanget.

I spørsmålet om barns behov for samvær kan det oppstå et hinder ved at barnets ønsker for samvær ikke er realistisk å gjennomføre. Barna har ikke medvirket i disse sakene, men årsaken ligger ikke i nemndas forståelse av barns medvirkning som viktig eller uviktig, men i hva som er realistisk å kunne forvente av foreldrene. Hva som er mulig å gjennomføre av samvær vil variere i hver enkelt sak i henhold til familiesituasjonen og familienes behov.

Begrensningen i å gjennomføre samvær er en del av begrunnelsen i vedtak 3 der mor og to barn får et begrenset samvær med hverandre. Mor gis rett til samvær med begge barna to ganger i året, av to timers varighet hver gang. Den sterke begrensningen på samvær med mor begrunnes blant annet med at:

”Slik nemnda ser det er det viktigste at det fastsettes en samværsordning som det er realistisk at kan gjennomføres. (...) Mors fungering og livssituasjon fremstår dessverre slik at det ikke er realistisk å forvente at det er mulig å få gjennomført samvær i et slikt omfang som hadde vært ønskelig.”

I vedtak 3 vises det til at samværet fastsettes etter det nemnda mener er mulig for mor å gjennomføre. Nemnda skriver at et større samværsomfang hadde vært ønskelig, men at det ikke er realistisk å forvente at mor klarer å gjennomføre samvær oftere enn to ganger i året. Selv om barnets behov skal gå foran foreldrenes ved motstrid må samværsomfanget være mulig å gjennomføre i praksis for å unngå belastninger for barnet ved at samvær ikke gjennomføres.

Også i vedtak 5 er nemnda bekymret for om moren klarer å gjennomføre et omfattende samvær.

”Det er store bekymringer fra alle hold vedrørende hennes situasjon i dag. Nemnda vurderer at det er stor risiko for at mor ikke vil klare å følge opp månedlige samvær”.

I vurderingen av samvær med mor viser nemnda også til at mor har en lang vei å gå for å eventuelt komme i posisjon til å få barna tilbakeført til seg. Disse sakene viser kompleksiteten

i vurderingen av samvær i barnevernssaker. Det er ikke bare barnas ønsker for samvær som er av betydning, men også foreldrenes evne til å faktisk gjennomføre samvær kan hindre at barnas ønsker kan vektlegges.

At samvær skal kunne gjennomføres, handler blant annet om barns behov for kontinuitet. Det kan også handle om at barnet ikke skal skuffes, dersom samværet ikke kan gjennomføres. På en måte taper barnet uansett. Vil et samvær som avbrytes, eller ikke gjennomføres, bidra til at barnet får en realistisk forståelse av hvorfor de ikke kan bo med foreldrene? Kan det hjelpe barnet å forstå situasjon bedre? Eller er det bedre for barn å bli skuffet over nemnda sin avgjørelse, enn av sin egen forelder som ikke møter på samvær? Her vil det være viktig med de profesjonelles holdninger, og forståelse av barn og unges behov for delaktighet i barnevernssaker. Fagfolk er det de som er tette på de menneskene som avgjørelsene rammer av. Samtidig er fagfolk en liten del av et større system, og må gjøre parallelle vurderinger som kan komme på kollisjonskurs med hverandre. Et eksempel på dette:

En hindring for at barn ikke medvirker i samværssaker, kan ligge i at nemnda fastsetter et minimumssamvær. Dersom barneverntjenesten ved en senere anledning vurderer at minstesamværet er for omfattende, må det gjennomføres en ny fylkesnemndssak. Dette er en svært tidkrevende prosedyre. Barneverntjenesten har mulighet til selv å øke samværet. Barns medvirkning i forhold til hva som i praksis gjennomføres av samværet, kan derfor være langt større enn det som vises i vedtakene.

” ... mor ved enkelte samvær kom for sent, fremsto som ruspåvirket og hadde lite fokus på [barnet].”

Ovennevnte utdrag er fra vedtak 3, og viser faktorer ved samvær som kan være belastende for barnet, ved gjennomføring av samvær. I saker som dette, må man kunne stille spørsmål om kontinuitet og stabilitet er viktigere for barn, enn for eksempel identitetsutvikling. Å oppleve en forelder som ruspåvirket, eller lite fokusert i et samvær, kan tenkes å være vanskelig for et barn. Barnets behov for samvær handler ikke bare om å ha gode og forutsigbare møter med foreldrene. Det handler også om å gi barna en forståelse av foreldrenes situasjon, og et realistisk bilde av hvorfor de bor i fosterhjem. Demping av skyld og skam, kan være vel så viktig for et barn, som det å fysisk være sammen med foreldrene. Et vanskelig samvær kan derfor bidra både til positivt, og negativt på barns utvikling.

8 Avslutning

Funnene viser et stort sprik mellom det fylkesnemndene anses som et ideal for medvirkning, og hvor mye barna i praksis medvirker ved fastsetting av samvær. Barns medvirkning blir redegjort for som et rettslig utgangspunkt vurderingene, i flere av vedtakene. Ser man derimot til slutningene, og det fastsatte samværet, har barnets ønsker hatt liten innflytelse på resultatet.

Det er flere hindringer for barns medvirkning i fylkesnemndssaker. Nemndene begrunner selv sine vedtak med hva de anser som det beste for barnet. Fylkesnemndene har et tydelig barneperspektiv, hvor de vurderer samværene ut fra de anser som barnas behov. Vurderingene inneholder derimot lite informasjon om barnets eget perspektiv. Det kan stilles spørsmål til om nemnda kan komme frem til barnas konkrete behov, uten at de lytter til, og vektlegger, barnas egne ønsker. Dersom vi ikke klarer å se barna som aktører, og la deres uttalelser tillegges vekt, har barna ingen muligheter for å medvirke. Det hjelper vel lite at voksne forsøker å ha et barneperspektiv, og finne en løsning som er til barnets beste, hvis barnets eget perspektiv ikke inngår i vurderingene.

Det er et videre et viktig moment, at barnets beste-vurderingen er en konkret, individuell vurdering. Det betyr at normer og standarder blir veiledende, men ikke avgjørende for det enkelte barnet. Hva som er til barnets beste, er en normativ vurdering, som endrer seg over tid, i takt med samfunnsutviklingen. I vedtakene ser man likevel at flere nemnder viser til rettspraksis når de bestemmer samværsomfanget. Å se til andre saker, fører til en slags standard for samværsomfanget, og gir lite rom for medvirkning. Muligheten for barns medvirkning i praksis, blir innenfor det rommet som er normen for samvær.

Videre viser nemnda at det er andre sterke hensyn som vektlegges tyngre enn barns meninger. Nemnda begrunner i stor grad vedtakene med barnas behov for beskyttelse fra foreldrene. Det er snakk om komplekse vurderinger av samvær mellom barn og foreldre som har vist at de ikke kan ha hovedomsorgen for et barn. Noen foreldre har også liten kapasitet til å gjennomføre samvær. I disse tilfellene er det vanskelig å møte barnas ønsker. I barnevernssaker må ofte motstridende hensyn vektas mot hverandre. Barnet har både rett til beskyttelse, og rett til medvirkning. Hvordan kan man kombinere de voksnes forståelser av barnas behov, med hva barnet selv ønsker?

Kanskje blir den juridiske forståelsen av medvirkning for sterk i vedtakene. Nemnda viser en forståelse av medvirkning som noe som kan vektlegges i høy eller liten grad. Det kan hemme verdien av medvirkning som prosess, og som viktig i seg selv. Hensikten med medvirkning som rettighet er at barn skal føle seg sett, inkludert og hørt, i viktige avgjørelser som påvirker deres liv. Den sosiokulturelle forståelsen av medvirkning, bør kanskje få større plass i barnevernssaker, for at holdningen om medvirkning som viktig skal styrkes. Deltakelsen stopper ikke med vedtaket. Ved å se medvirkning som en prosess, må barnas meninger tas med videre til barneverntjenestene, som har ansvaret for gjennomføringen av samvær. For selv om det i liten grad er medvirkning i fylkesnemndssaker, kan barna likevel medvirke i praksis, hvis barneverntjenesten er flinke til å stadig vurdere barnas behov, og ønsker for samvær.

Medvirkning må ikke forveksles med at barn skal bestemme, eller ha et selvstendig ansvar for avgjørelser. I begrepet medvirkning ligger en forståelse av at barnet skal inkluderes i beslutninger, men at beslutningstakerne bærer ansvaret. Kanskje forslag om at barna skal få snakke direkte med nemndas leder eller medlemmer i stedet for en talsperson kan sikre at barnets mening kommer tydeligere frem (NOU 2016:16). En muliggjøring av å snakke med nemnda direkte, kan bidra til at barn blir med aktive, og synlige, i samværsaker. Kanskje kan det åpnes for økt deltakelse i fylkesnemnda, ved å senke barnspartsstatus til 12 år, slik legges opp til i forslag om ny barnevernlov. På denne måten vil også yngre barn kunne få en mulighet til å være aktive deltakere i fylkesnemnda.

Så hva er best for barna? Å få sine ønsker om samvær oppfylt, eller å bli beskyttet fra belastende samvær med foreldrene, som kan påvirke dem negativt? Noen ganger er det nødvendig å beskytte barnet fra skadelige samvær. Det beste vil være om det finnes måter å beskytte barna på, samtidig som barna får opprettholdt kontakten med foreldrene sine. Kanskje kan nye former for samvær løse noen av utfordringene. For eksempel kan barna ha kontakt med foreldrene på sosiale medier og via telefon. På denne måten skjermes barna for belastningene ved fysiske samvær. Det kan for eksempel lette på noe av redselen for at barna blir retraumatisert ved å møte foreldrene, ved at de får en større avstand til foreldrene gjennom en skjerm. Barna får i tillegg en større mulighet til å styre kontakten etter eget behov, og de har mer kontroll over møtet. Det kan tenkes at det er lettere å ikke svare på et

telefonanrop, enn å la være å møte på et fysisk samvær. Og det vil kanskje være lettere å skru av en skjerm, enn å forlate et rom, dersom barnet ønsker å avslutte samværet.

I denne oppgaven analyseres fylkesnemndsvedtak, og informasjonen om barns uttalelser og fylkesnemndas vurderinger er derfor begrenset til det nemnda har valgt å skrive i vedtakene. Oppgaven hadde blitt styrket dersom man hadde tilgang til rapportene fra talsperson, eller dersom man hadde vært deltaker i fylkesnemndas forhandlingsmøte. Det er ironisk at barns medvirkning undersøkes, uten å snakke med barna i sakene. Det hadde vært spennende å kunne undersøkt hvordan barna i sakene opplever å bli hørt. Spørsmålet om ansvar og makt i barnevernet er også et spennende tema som kunne vært undersøkt bredere. Oppgaven har samtidig gitt et bidrag til ny kunnskap om forståelser av barns medvirkning, og hvilke vurderinger nemnda står overfor i spørsmål om barns medvirkning samværssaker. Vedtakene viser komplekse vurderinger, og at barn kan ha særlige behov som veier tyngre enn barnets ønsker. Avsluttende vil jeg si at barns rettigheter er viktige, og bør stå som en sterk føring for fylkesnemnda vurderinger. Det må samtidig arbeides mot å få bukt med de hindringer som hemmer barn i å medvirke, dersom det hemmer at avgjørelsene tas til barnets beste.

Litteraturliste

- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American planning association*, 35(4), 216-224.
- Askheim, O. P. (2012). *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid : floskel, styringsverktøy, eller frigjøringsstrategi?* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Backe-Hansen, E. (1995). *Til barnets beste : Beslutninger og beslutningsprosesser i barnevernet*. Oslo: TANO.
- Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet. (2013). *Rundskriv om barnets talsperson – kommentarer til forskrift 18.februar 2013 nr. 203 om barnets talsperson i saker som skal behandles i fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker* (Rundskriv Q-11/2013). Oslo: Departementet.
- Barne- og likestillingsdepartementet. (u.d). *Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dep/bld/org/etater-og-virksomheter-under-barne--likestillings--og-inkluderingsdepartementet/fylkesnemndene-for-sosiale-saker/id418110/>
- Barnekonvensjonen. *FNs konvensjon om barnets rettigheter vedtatt av De forente nasjoner 20.november 1989, ratifisert av Norge 8.januar 1991, revidert oversettelse mars 2003 med tilleggsprotokoller*. Hentet 25.01.17 fra https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/bfd/bro/2004/0004/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf
- Barnelova. *Lov av 8.april 1981 nr. 7 om barn og foreldre*.
- Barnevernloven. *Lov av 17.juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester*
- Bergum, A. (2004). Samværets omfang (hvor ofte og hvor lenge) – barnevernloven § 4-19. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2(02), 100-126.
- Bie, T. (2014). De juridiske rammene for barnevernets undersøkelse. I E. Hærem, & B. N. Aadnesen (Red.), *Barnevernets undersøkelse* (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Bunkholdt, V. (2010). *Fosterhjemsarbeid : fra rekruttering til tilbakeføring* (3. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Bunkholdt, V. & Kvaran, I. (2015). *Kunnskap og kompetanse i barnevernsarbeid*. Oslo: Gyldendal akademisk.

- Christiansen, Ø. (2012). Hvorfor har barnevernet problemer med å se og behandle barn som aktører? *Norges barnevern*, 1-2(89), 16-30.
- Dalland, O. (2007). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (4. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Diakonhjemmet Høgskole. (2015). Retningslinjer for oppgaveskriving på bachelor-, videreutdanning- og masternivå. Godkjent av rektor 14. mai 2013, revidert 10. juni 2015. Hentet fra <https://www.vid.no/bibliotek/oppgaveskriving/>
- EMK. *Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen vedtatt av Europarådet 4. november 1950*. Hentet 20.03.17 fra http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_NOR.pdf
- Endringslov til barnevernloven. (2013). *Lov om endringer i barnevernloven*.
- Falck, S. & Havik, T. (2000). *Barnevern og fylkesnemnd*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Follesø, R. (2007). Egenorganisering blant barnevernsungdom - Landsforeninger for barnevernsbarn. I S. Seim, & T. Slettebø (Red.), *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gallagher, M., Smith, M., Hardy, M. & Wilkinson, H. (2012). Children and Families' Involvement in Social Work Decision Making. *Children & Society*, 26(1), 74-85. doi:10.1111/j.1099-0860.2011.00409.x
- Gulbrandsen, L. M., Seim, S. & Ulvik, O. S. (2012). Barns rett til deltakelse i barnevernet: Samspill og meningsarbeid. *Sosiologi i dag, Årgang 42, nr. 3-4/2012*, 54-78.
- Gulbrandsen, L. M., Seim, S. & Østensjø, S. (2014). Teoretiske perspektiver og begreper. I L. M. Gulbrandsen (Red.), *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, L. M., Østensjø, S. & Seim, S. (2014). Barn og profesjonsutøvere: et samarbeidsprosjekt. I L. M. Gulbrandsen (Red.), *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation. From tokenism to citizenship*. Florence: Innocenti essays No. 4, UNICEF.
- Haugli, T. (2000). *Samværsrett i barnevernssaker* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugli, T. & Havik, T. (2010). *Samvær i barnevernsaker : psykologiske og juridiske vurderinger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Healy, K. (1998). Participation and child protection. *British Journal of Social Work*, 28(6), 897-914. Hentet fra <http://ezproxy.vid.no/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=sih&AN=24638100&site=ehost-live>

- Holland, S. (2004). *Child and Family Assessment in Social Work Practice*. Hentet fra <http://web.a.ebscohost.com.ezproxy.vid.no/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzI1MTQ1N19fQU41?sid=d36350b4-e7f3-40c5-b71d-00bc94fb791e@sessionmgr4007&vid=0&format=EB&rid=1>
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg.). Oslo: Abstrakt forlag.
- Koch, A. & Koch, K. (1995). *Barn av barnevernet*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvello, Ø. (2010). *Barn i risiko : skadelige omsorgssituasjoner*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. (2015). *Barn i risiko : skadelige omsorgssituasjoner* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Larsen, M. Y. (2004). Barnets rettslige stilling i barnevernloven og barneloven. I T. Havik, M. Y. Larsen, S. Nordstoga, & J. Veland (Red.), *Barnevernet - forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lindboe, K. (2011). *Barnevernloven : lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 : à jour 15. april 2011* (7. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lovdata. (u.d-a). *Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker*. Hentet 02.01.17 fra <https://lovdata.no/pro/#rettskilder>
- Lovdata. (u.d-b). *Om Lovdata*. Hentet 28.03.16 fra https://lovdata.no/info/om_lovdata
- Lurie, J., Kvaran, I., Tjeflaat, T. & Sørli, H. E. (2015). Barneverntjenestens arbeid med barnevernundersøkelser i Midt-Norge. (Rapport nr. 4/2015), NTNU: RKBU Midt-Norge. Hentet fra <https://www.ntnu.no/documents/10293/1263899358/RKBU-rapport+4-2015+Barneverntjenestens+arbeid+med+barnevernunders%C3%B8kelser+i+Midt-Norge.pdf/a8c38925-42ed-4a63-85c8-982989fc172b>
- Menneskerettsloven. *Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett av 21.mai 1999*.
- Morrison, T. (1996). Partnership and collaboration: Rhetoric and reality. *Child Abuse & Neglect*, 20(2), 127-140.
- NESH. (2016). *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, humaniora, juss og teologi* (4. utg.). Hentet fra https://www.etikkom.no/globalassets/documents/publikasjoner-som-pdf/60125_fek_retningslinjer_nesh_digital.pdf
- NOU 2000:12. *Barnevernet i Norge— Tilstandsvurderinger, nye perspektiver og forslag til reformer*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet,.

- NOU 2016:16. *Ny barnevernslov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet,.
- Opdal, P. M. (2002). Barnerettighetene. *Mennesker & rettigheter*, 4/2002.
- Ot.prp. 44 (1991-1992). Om lov om barneverntjenester (barnevernloven).
- Oterholm, I. (1998). *Fra barnevernsnemnd til fylkesnemnd : barnevernarbeidernes behov for kompetanse*. HiO-Hovedfagsrapport 1998 nr. 10.
- Oterholm, I. (2003). Deltakelse og beslutninger i barnevernet. *Nordisk sosialt arbeid*,(4), 217-223. Hentet fra Idunn.
- Prop. 106 L. (2012-2013). *Endringer i barnevernloven*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet,.
- Sandbæk, M. (2004). Barn i hjelpeapparatet – kompetente og sårbare aktører. *Nordisk sosialt arbeid*, 24(02).
- Seim, S. (2007). Brukermedvirkning - et fremmedord for barn og ungdom i barnevernet. I S. Seim, & T. Slettebø (Red.), *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Seim, S. & Slettebø, T. (2007a). Introduksjon. I S. Seim, & T. Slettebø (Red.), *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Seim, S. & Slettebø, T. (2007b). Brukermedvirkning i barnevernet. I S. Seim, & T. Slettebø (Red.), *Brukermedvirkning i barnevernet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children & Society*, 15, 107-117. doi:10.1002/CHI.617
- Skauge, B. (2010). *Er det noen som vil høre på meg? : har endringer i barnevernloven, organisering av kommunale tjenester og innføring av nytt fagdataverktøy, der fokus har vært økt brukermidvirkning og deltakelse fra barnet, medført endringer i praksis? : blir barnets stemme mer fremtredende*. Masteroppgave, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim. Hentet fra <https://brage.bibsys.no/xmlui/handle/11250/267722>
- Slettebø, T. (2008). Foreldres medbestemmelse i barnevernet. En studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse, Institutt for sosialt arbeid og helsevitenskap. (Avhandling for graden dr. polit.).
- Sommer, D. (2012). *Barn i senmoderniteten : barndomspsykologiske perspektiver*. Bergen: Fagbokforlaget.

- St. meld. nr. 40 (2001-2002). *Om barne- og ungdomsvernet*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Statens helsetilsyn. (2012). Tilsynsmelding 2011 - HELSETILSYNET tilsyn med barnevern, sosial- og helsetenestene. Hentet fra <https://www.helsetilsynet.no/upload/Publikasjoner/tilsynsmelding/tilsynsmelding2011.pdf>
- Strandbu, A. (2011). *Barnets deltakelse: hverdagslige og vanskelige beslutninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Strandbu, A. & Vis, S. A. (2008). *Barns deltakelse i barnevernssaker*. Tromsø: Barnevernets utviklingssenter i Nord-Norge.
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (4. utg.). Bergen: Fagbokforlaget.
- Thomas, N. & O'Kane, C. (1998). When children's wishes and feelings clash with their 'best interests'. *The International Journal of Children's Rights* 6, 134-154.
- Thrana, H. M. (2008). *Vil jeg bestemme? : om barn og ungdoms medvirkning*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Tjomsland, S. (2003). *Barnevern og omsorgsovertakelse* (2. utg.). Oslo: Kommuneforlaget.
- Tjora, A. H. (2012). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ulvik, O. S. (2009). Barns rett til deltakelse – teoretiske og praktiske utfordringer i profesjonelle hjelperes samarbeid med barn. *Tidsskrift for norsk psykologforening* 49, 1148-1154.
- Vis, S. A. & Fossum, S. (2013). Representation of children's views in court hearings about custody and parental visitations — A comparison between what children wanted and what the courts ruled. *Children & Youth Services Review*, 35(12), 2101-2109. doi:10.1016/j.chilyouth.2013.10.015
- Vis, S. A., Holtan, A. & Thomas, N. (2012). Obstacles for Child Participation in Care and Protection Cases - why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review*, 21, 7-23. doi:10.1002/car.1155
- Vis, S. A. & Thomas, N. (2009). Beyond talking – children's participation in Norwegian care and protection cases: Ikke bare snakk – barns deltakelse i Norske barnevernssaker. *European Journal of Social Work*, 12(2), 155-168. doi:10.1080/13691450802567465

Winsvold, A. & Falck, S. (2011). *Modeller for å sikre medbestemmelse og medinnflytelse blant utsatte ungdomsgrupper*. NOVA-Rapport nr. 5, 2011. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Aamodt, H. A. & Mossige, S. (2014). Kontakt på sosiale medier mellom foreldre og barn under offentlig omsorg. *NOVA Rapport nr. 4/14*.

Vedlegg

Vedlegg 1: Vedtaksliste

1	FNV-2016-3350-OPP https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-3350-opp
2	FNV-2016-2835-MRO https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-2835-mro
3	FNV-2016-3649-TEL https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-3649-t-tel
4	FNV-2016-2700-HSF https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-2700-hsf
5	FNV-2016-3198-NOR https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-3198-nor
6	FNV-2016-2711-ROG https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-2711-rog
7	FNV-2016-2177-OST https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-2177-ost
8	FNV-2016-2793-BUS https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-2793-b-bus
9	FNV-2016-2940-TEL https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-2940-t-tel
10	FNV-2016-2140-HSF https://lovdata.no/pro/FNV/avgjorelse/fnv-2016-2140-hsf

Vedlegg 2: Sammendrag av vedtakenes saksinnhold

Vedtak 1 – FNV-2016-3350-OPP

Saken omhandler en gutt på 13 år med særskilte omsorgsbehov. Nemnda vurderer at gutten har et stort behov for å bli sett, hørt og møtt med forståelse for hans utfordringer. Det gjelder blant annet problematikk i forhold til seksualisert atferd, sosiale utfordringer og kognitiv utvikling. Gutten har både eldre og yngre søsken, men vedtaket omfatter kun gutten. Mor har hatt den daglige omsorgen for gutten og saken omhandler derfor i hovedsak spørsmålet om mors omsorgskompetanse sammen med stefar. Guttens stefar er dømt for familievold mot både mor, gutten og guttens søster. Gutten har ikke blitt skjermet fra stefars oppførsel og det har vært bekymring for hvordan stefars psykiske helse har påvirket barnet. Det har også vært mangler ved de materielle omsorgen, og ved mors evne til å skape gode sosiale rammer for gutten. Mor har også i liten grad klart å gi gutten god kognitiv utviklingsstøtte. Gutten har kun hatt sporadisk kontakt med sin biologiske far de siste årene. Samværsspørsmålet omfatter likevel både mor og far. Den siste tiden har gutten bodd hos sin onkel, fars bror.

I henhold til slutningen har gutten og hans mor rett til samvær med hverandre en gang i måneden med en varighet på 4 timer. Gutten og hans far har rett til samvær med hverandre 4 ganger i året med en varighet på 4 timer.

Vedtak 2 – FNV-2016-2835-MRO

I denne saken blir det besluttet omsorgsovertakelse av en jente på 10 år, og det fastsettes samvær mellom jenta og moren. Jentas mor har foreldreansvaret alene. Far har ikke partsrettigheter i saken og vedtaket omfatter derfor ikke far. Jenta har ADHD-diagnose og særskilte behov i form av forutsigbarhet, stabilitet og en trygg omsorgsbasis. Barnevernet har vært i kontakt med familien siden jenta var ett år gammel. Det har vært satt inn ulike rådgivnings- og veiledningstiltak overfor mor og jenta har hatt besøkshjem. Mor har den siste tiden fremstått som svært sliten og jenta har vært overlatt mye til seg selv. Jenta har i omtrent et halvt år før fylkesnemndsbehandlingen bodd i beredskapshjem, etter at mor forsøkte å ta jenta med ut av landet for å unngå barnevernet. Mens jenta har bodd i beredskapshjem har hun hatt samvær med mor en gang hver uke, to timer hver gang, med tilsyn.

I henhold til slutningen har jenta og mor rett til samvær med hverandre en gang hver tredje uke, hver gang tre timer. Barneverntjenesten gis adgang til å føre tilsyn.

Vedtak 3 – FNV-2016-3649-TEL

Saken gjelder et søskenpar, en jente på 14 år og en gutt på 12 år. Mor får samvær med begge barna sammen. Han som i vedtaket omtales som far er kun biologisk far til gutten, og samvær mellom far og jenta reguleres ikke i vedtaket. Mor og far bor ikke sammen. Barna har bodd utenfor hjemmet i omtrent 1,5 år etter samtykke fra mor. De bor nå hos mors foreldre sammen med en yngre bror som mor har mistet omsorgen for tidligere. Etter plassering har gutten og jenta hatt noen samvær med mor. Det opplyses i saken om at det i perioder har vært vanskelig å få kontakt med mor, og at dette er bakgrunn for at det ikke gjennomført flere samvær mellom mor og barna. Bakgrunn for plassering har blant annet vært mors dårlige psykiske helse og rusproblematikk. Far har hatt omfattende samvær med gutten i forkant av fylkesnemndsbehandlingen, men før det var det lite kontakt.

I henhold til slutningen gis mor rett til samvær med begge barna, to ganger i året, av to timers varighet hver gang. Barneverntjenesten gis videre ikke adgang til å regulere kontakt via sosiale medier mellom mor og barna slik de har foreslått. Far gis rett til samvær med gutten hver annen helg fra fredag til søndag, tre uker i skolens sommerferie, og en uke i en av skolens øvrige ferier.

Vedtak 4 – FNV-2016-2700-HSF

Denne saken gjelder krav om tilbakeføring etter at en gutt på 13 år har vært plassert utenfor hjemmet i 5 år. Subsidiært krever mor mer samvær med gutten. Gutten har hatt seks årlige timessamvær med mor og fire årlige samvær inntil fem timer med far. Det er kun mor som har foreldreansvar for gutten, men vedtaket omfatter også samvær med far. Det vurderes som klart at gutten opplevde omsorgssvikt og ble påført traumer da han i sine første leveår bodde med foreldrene, og gutten har i mange år slitt med uregulert atferd og emosjonelle vansker. Gutten har også over tid vist en uheldig seksualisert atferd. Fylkesnemnda vurderer at gutten fortsatt har store omsorgsbehov og at mor fortsatt ikke kan gi gutten forsvarlig omsorg.

I henhold til slutningen øker mor og guttens samvær til seks årlige helgesamvær fra fredag til søndag. Far og gutten har fortsatt rett til fire årlige samvær inntil fem timer hver gang. Barneverntjenestens krav om tilsyn, telefonregulering og regulering av kontakt på sosiale medier tas ikke til følge.

Vedtak 5 – FNV-2016-3198-NOR

Saken gjelder to brødre som ikke kan bo med foreldrene sine i hovedsak på grunn av foreldrenes rusmisbruk og mors psykiske helse. Det har sviktet for foreldrene både når det gjelder den materielle, emosjonelle og kognitive omsorgen for barna. Guttene er født i henholdsvis 2006 og 2008, og er ca 10 og 8 år gamle. Det er mor som har foreldre- og omsorgsansvaret for barna, og omsorgsovertakelsen retter seg mot mor. Far er derimot innvilget partsrettigheter i omsorgssaken og vedtaket omfatter også samvær med far. I omtrent ett år har barna vært frivillig plassert hos fars søster. Far sitter for tiden i fengsel og mor er innlagt i psykiatrien.

I henhold til slutningen skal guttene ha samvær med mor tre ganger i året med en varighet på to timer hver gang. Med far skal guttene ha samvær seks ganger i året med en varighet på tre timer hver gang. Det gis adgang til å føre tilsyn under samværene med både mor og far.

Vedtak 6 – FNV-2016-2711-ROG

I denne saken har mor daglig omsorg for sin 9 år gamle jente. Det opplyses om at jenta har hatt lite kontakt med far, og far omfattes heller ikke av dette vedtaket. Barneverntjenesten mottok bekymringsmelding allerede før jenta var født, på grunn av mors tidligere rusmisbruk og fars kraftige rusmisbruk den siste tiden. Det har i flere år vært stor bekymring for jenta, og bekymringene har vært knyttet til konflikt mellom foreldrene, ustabilitet i forhold til økonomi og bosted, samt dårlig hygiene og generell oppfølging. Det har også vært bekymring for mors psykiske helse og fortsatt rusmisbruk.

Jenta har uttalt til talsperson at hun ønsker å bo hos mor. Nemnda mener likevel at jenta skal plasseres utenfor hjemmet fordi mor ikke kan dekke jentas behov. Nemnda mener jenta har behov for en ny omsorgsbasis som kan gi henne utviklingsfremmende omsorgsbetingelser. Selv om jenta tilsynelatende synes å ikke være preget av å ha opplevd svært mye, legger nemnda til grunn at jenta er et sårbart barn.

I henhold til slutningen gis jenta rett til samvær med mor 4 ganger i året med inntil 4 timer pr gang. Barneverntjenesten gis adgang til å sette inn tilsyn under samværene.

Vedtak 7 – FNV-2016-2177-OST

I denne saken har mor og far felles foreldreansvar for sønnen på 10 år. Gutten har de siste årene bodd hos far, men har det meste av oppveksten bodd hos mor. Både mor og far har hatt et utpreget rusmisbruk, og samtykker til omsorgsovertakelse av gutten etter at gutten ble akutt plassert (jf. bvl. § 4-6 annet ledd) noen måneder før fylkesnemndsbehandlingen. Foreldrene er derimot uenige i kommunens samværsforslag. Far er for tiden innlagt til rusbehandling. Mor sitter varetektsfengslet på behandlingstidspunktet. Mor er i tillegg siktet i to andre saker som omhandler vold/kidnapping og narkotikaforbrytelser og venter på dommer etter anke til lagmannsretten. Far vil også muligens måtte sone fengselsstraff.

I henhold til slutningen gis far rett til samvær med gutten 4 ganger i året av 3 timer hver gang. Mor gis også rett til samvær med gutten 4 ganger i året av tre timer hver gang. Barneverntjenesten gis anledning til å føre tilsyn under samværene med både far og mor.

Vedtak 8 – FNV-2016-2793-BUS

Saken gjelder omsorgsovertakelse av to jenter på 8 og 13 år. Begge foreldrene har foreldreansvar, men mor har den daglige omsorgen for barna. Far er dømt for vold mot mor og mor er påført betydelige skader etter voldshandlingen. Foreldrene er enige i at verken mor eller far kan ha omsorgen for barna og barna er etter privat avtale plassert hos mors søster og hennes mann. Barnas tante og onkel har tilrettelagt for telefonkontakt og skype med far, samt ett besøk i fengselet, dette er en kontakt barneverntjenesten mener barna ikke bør ha. De har ikke klart å tilrettelegge for gode samvær med mor. Barneverntjenesten mener at barna lever i omsorgssvikt i den private plasseringen. De viser blant annet til mangler ved den praktiske omsorgen som vises ved vitaminmangel hos den ene jenta og manglende tannhelse hos den andre jenta. Tanten og onkelen har heller ikke klart å ivareta barnas emosjonelle omsorgsbehov etter fars voldshandling mot mor og har liten forståelse for situasjonen barna er i. Fylkesnemnda vurderer mors omsorgskompetanse og ikke tantens. Forholdene hos tanten reflekterer likevel mors ene til å gi forsvarlig omsorg for barna ved at hun fortsatt lar barna være plassert hos sin søster. Mor mister omsorgen fordi hun ikke er i stand til å ta vare på barna, verken hos seg selv eller når de bor hos hennes søster.

I henhold til slutningen gis mor rett til samvær med døtrene to ganger per måned av tre timer per gang. Far gis rett til samvær med døtrene to ganger per år av tre timer hver gang. Det gis

også rett til å føre tilsyn under samværene med far, og det skal ikke være telefonkontakt mellom far og jentene.

Vedtak 9 – FNV-2016-2940-TEL

Denne saken gjelder krav om tilbakeføring av omsorgen for to jenter på 11 og 8 år. Barna har før fylkesnemndsbehandlingen bodd i fosterhjem i 14 måneder, og viser en god utvikling. Bekymringen ved omsorgsovertakelsen omfattet atferd, språkbruk, hygiene og sosiale problemer som ikke ble avverget av hjelpetiltak. Mens barna har bodd i fosterhjem har de hatt rett til 4 årlige samvær med foreldrene av to timers varighet og med tilsyn. Etter samværene har begge barna vist negative reaksjoner.

Fylkesnemnda vurderer at både omsorgsovertakelsen samværsomfanget skal opprettholdes. De vurderer at begge jentene er bærere av symptomer på omsorgssvikt. Nemnda vurderer videre at foreldrene fortsatt ikke er i stand til å hjelpe barna til en bedre utvikling og gi dem den omsorgen de trenger. Omsorgssvikten tilskrives manglende evne og ikke manglende vilje hos foreldrene.

Vedtak 10 – FNV-2016-2140-HSF

I denne saken mister foreldrene omsorgen for sin sønn på 8 år. Foreldrene har felles foreldreansvar, men gutten bor i dag sammen med far, sin yngre søster og søsterens mor. Mor kontakter selv barneverntjenesten i 2010 på grunn av utfordringer i omsorgsrollen. Det er registrert uro hos gutten og han har i barnehagen vist seksuell atferd utenfor normal utforskning. Foreldrene går gjennom ulike råd og veiledningstiltak og gutten utredes hos BUP flere ganger. Gutten har siden samlivsbrudd mellom foreldrene i 2012 hatt en uforutsigbar bosituasjon med flytting mellom foreldrene og ustabile samværsordninger. Det er fortsatt bekymring for guttens seksualiserte atferd og uro når han begynner på skolen. Gutten får tiltak i skolen og det gjennomføres ansvarsgruppemøter. Gutten har gjennom flere år vist alvorlige atferdsvansker og har flere symptomer på ADHD. Gutten går nå i 3.klasse og skolen melder om flere hendelser hvor gutten viser uadekvat seksuell atferd. Etter nemndas vurdering må gutten i en omsorgsbasis hvor oppfølgingen er mye tettere enn han får hos far og stemor, og det vurderes at gutten skal plasseres i forsterket fosterhjem etter bvl. § 4-14 bokstav a).

Videre omfatter vedtaket samvær med både guttens mor og far. I henhold til slutningen gis gutten rett til samvær 4 ganger i året på inntil 5 timer med far og det samme med mor.